

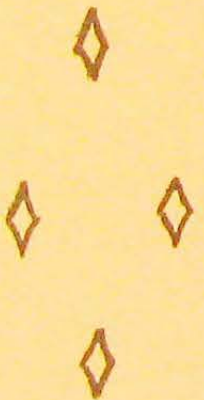

РОМАН БЖЕСЬКИЙ

**БІБЛІОГРАФІЯ
ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ**

уклала
Надія Бжеська

Торонто

1988

РОМАН БЖЕСЬКИЙ

БІБЛІОГРАФІЯ

ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ

BZHES'KA, NADIĀ.

Bibliohrafiĭa drukovanykh prats' Romana Bzhes'koho
A bibliography of the publications of Roman Bzhes'kyi.
Compiled and edited by Nadiĭa Brzes'ka. Toronto, Onta-
rio, Vydano vlasnymu koshtamy, 1988.

44 p., 16 cm.

1. Bzhes'kyi, Roman, 1894-1982-- Bio-bibliography.
I.Title.

Надія Бжеська

БЖЕСЬКИЙ РОМАН (1894-1982)

Роман Бжеський, син Стефана і Олени з Грищенків, народився 23 березня 1894 року в Ніжині (в документах подано Мінськ).

Батько Стефан родом був з корінної Польщі; в Україні він одержав працю після закінчення вищих студій. Під час Української Визвольної Боротьби займав до воюючої України дуже прихильне становище. В 1919-20 р. виїхав до Польщі, помер в Радомську; працював як інженер, а опісля воєвідський радник. Мати Олена походила з козацької старшинської родини Грищенків. Її мати Юлія з роду Півінська була близько споріднена з Миколою Гоголем, з яким зустрічалася на родинних з'їздах, але була наставлена до нього негативно.

Оригінальних документів у Романа Бжеського не збереглося. Після втечі з московської (червоної) в'язниці відійшов на Західню Україну. Мені казав, що з огляду на війну (1914) дата його народження була змінена (вперед чи назад?).

Молодий Роман Бжеський, ще як середньошкільник, ствердив себе, як і багато його товаришів, як українець і відразу включився в боротьбу за відновлення Української Державности. Залишив про ці часи спогади, друковані в „Літературно-Науковому Вістнику“, який виходив у Львові — Характерник: „Згадки з минулого“ (1916-1921): 1924 р. кн. VII і кн. IX; 1925 рік кн. II, кн. VI, кн. X, кн. XI; 1927 р. кн. XI.

Роман Бжеський під час Визвольної Боротьби переконався, як мало український нарід був підготований до цієї боротьби, і тому, бажаючи виховати державно-думаючу молодь, замешкав на Західній Волині, вишколив собі з однопумців кількох помічників і розпочав виховну працю серед шкільної молоді, дуже старанно підбираючи позитивні одиниці. Всі учасники цього підпільного курсу були поділені на трійки, і одна трійка не знала про існування іншої. Курс тривав 3-4 роки, 3 рази на тиждень по 3-4 години навчання. (Внизу лист до д-ра П. Остапчука, в якому Бжеський докладно описує програму цього курсу.) Він і невтомно збирав матеріяли для праць, потрібних для дальшої боротьби за визволення України з московського ярма.

Польська поліція цього курсу ніколи не розкрила, і ніхто з молоді не був заарештований, однак, підозріваючи Бжеського в антипольській праці, вона заслала його до створеного на зразок московських комуністичних концентраційного табору в Березі Картузькій, де Бжеський був одним з перших в'язнів (1934).

Многогранна творчість Бжеського була іншою формою тої ж боротьби за незалежність України і вся була присвячена майбутнім борцям: „Творцям української сили і слави, борцям за провідну ролю України на Сході Європи в минулому та всім, хто віддав своє життя на боротьбу з її історичним північним ворогом, цю працю присвячую — автор“. („Історія Українського Народу“, Мюнхен, 1953 р., 643 ст.)

І всі його твори, зібрані тут у бібліографії, як також ті незібрані, розсіпані по різних часописах, журналах, періодиках, всі були скеровані своїм вістрям проти нашого головного ворога — Москви, яка після програшу під Полтавою (1709) окупувала Україну. „Московское Царство” привласнило собі нашу історію і нашу стару історичну назву. Від цього часу розпочинається нищення України-Руси всіма московськими, нелюдськими вигадками, фізичне і духове: каналські роботи, штучні голоди, більші з них 1921-23 і 1933 р., Сибір, в'язниці; фальшують нашу історію, нищать мову, нищать нашу історичну пам'ять.

Вся писана і друквана спадщина Бжеського (зберігаємо його правопис) написана з метою відновити нашу історичну пам'ять і вказати народові шлях, який приведе його до відбудови власної Держави, бо в „своїй хаті своя правда і сила і воля”.

„У боротьбі націй між собою, поруч з матеріальною зброєю, має величезне значіння духова зброя, і має вона те значіння у двох площинах: 1) зміцнення або ослаблення духа самої нації, яка з неї користає і свій світогляд будує на певних духових передпосилках, яка узасаднює сама перед собою слухність своїх стремлінь і з досвіду минулого користає для визначення дальшого шляху і 2) в площині „закордонній”: спопуляризування серед інших націй ідеї слухності своєї боротьби і тим самим знайдення можливих спільників з-посеред „ворогів свого ворога”. („У чийому інтересі”, ст. 1.)

Автор ніколи не шукав особистої популярності. Друкуючи свої праці під різними псевдами, ініціалами, або й без подання автора — Бжеський бажав, щоб читач сам перевіряв його твердження, сам приймав рішення і сам будував на перевіреній правді свої погляди.

Надія Бжеська

ЛИСТ РОМАНА БЖЕСЬКОГО ДО Д-РА ПЕТРА ОСТАПЧУКА, ЯКИЙ ПРОЙШОВ КУРСИ УКРАЇНОЗНАВСТВА.

Лист писаний десь у роках 1960-62.

Високоповажаний Пане Докторе!

Дуже втішив мене Ваш лист, бо він є доказом, що Ви не забули Рідної Землі, що хочете, щоб і Ваші діти мали Батьківщину, яку не продається!

Щодо „курсів”, то я для того осів на Волині, щоб провадити цю працю. Спочатку я особисто довго вишколював Голувка, Гаврилюка, Сойка і Трачука, потім — Штуля, Жураківського і Тимофіїва. Після того вони взяли на себе вишкіл окремих гуртків, які були створені і які не повинні були знати про існування подібних інших гуртків. Підготована ними молодь проходила потім у мене лише „Націоналізм” Донцова і ще де-що.

Однак, на мій великий жаль, у мене не збереглося ані легальних видань („Австралія”, „Історія землі”, „Дарвінізм” і т. п.), ані тим більше якихось нелегальних рукописів.

Вже підчас війни (як рівнож і по війні) не раз виступала гостра потреба в тому, що входило до вашого „курсу”. Враховуючи ту потребу, я взявся видавати де-які книжки, які б ту прогалину заповнили. Але це вже не носило характеру „курсу”, бо призначалося для цілком іншого читача. До такої книжки належав „Український націоналізм” (три великих томи), які давно вже продані. Як Бог дасть здоровля, то по закінченню тих двох книжок, які мають вийти протягом цієї зими, маю взятися за нове, значно поширене і поглиблене видання кількатомової праці, яка відповідатиме „курсів”, але буде призначена для підготовленого, дорослого читача.

Однак де-які з книжок тепер виданих відповідають певним фрагментам „курсу”. До таких напр. належить книжка „Національно-політичні погляди М. Драгоманова” та „Апостол української національної революції”, як рівнож „Нариси з історії українських визвольних змагань”.

Декому нині здається неактуальним займатися нині М. Драгомановим, але це величезна помилка. Не тільки нині ряд видань У.В.А.Н. і Н.Т.Ш. присвячено ширенню поглядів Драгоманова, не лише большевики готують видання його творів, не лише ширять ті погляди такі часописи, як „Народня Воля”, але ширяться вони також і в ряді інших книжок, в яких немає навіть згадки про Драгоманова — є поглядами того ж Драгоманова!

До таких належить хоч би дуже шкідлива книжка Білінського „Світ і ми”. Отже розбір творів Драгоманова разом з виявленням, у чому їх помилковість — справа дуже важлива. Але знова для молоді те, що подане в книжці, треба викладати значно коротче, простійше, у більш приступній формі.

Друга книжка („Апостол укр. національної революції”) — ця написана про Шевченка, але тому, що Шевченко був справжнім націоналістом, то з'ясування його поглядів є одночасно з'ясуванням націоналістичних поглядів.

Крім того, оскільки мова про українознавство — то була видана моя праця „Україна”, курс українознавства ч. I. Можливо, що цю книжку Ви маєте. Пошукайте у себе. Коли не маєте — можу хіба Вам її позичити — бо вона цілком випродана вже пару років тому. Той курс українознавства писаний коротко і ясно і тому може бути в тій же формі використований.

Отже тимчасом посилаю Вам книжку про Драгоманова, яка коштує 1.50, і про Шевченка, яка коштує 4.00 доляри. Долучаю список моїх праць для орієнтації. Я не дармував — за час перебування тут написав 26 книжок.

А тепер кілька слів що-до „схеми” чи пляну викладів: На початку йшов „природний курс”. Він мав на меті з одного боку дати правильний погляд на світ, а з другого — охоронити від соціалістично-атеїстичної пропаганди. Складався він з 1) Астрономії, в якій зверталось увагу не лише на соняшній систем, але на всесвіт, а при тому підкреслювалося, що оповідання про створення світа не суперечить науці, (Біблія каже, що Бог *перед* сотворенням сонця й місяця сотворив „світло”. Астрономія вчить, що матерія спочатку почала світитися, а шойно потім з неї починали повставати небесні світила.) На цю тему маю статтю, яку беру зі свого архіву — отже посилаю з проханням переписати собі її, а оригінал, як найскорше звернути мені. 2) Історія землі — це була коротенька геологія і то лише описова, це б то та її частина, в якій коротко подається про попередні ери (архейська, протерозойська, палеозойська, мезозойська і кайнозойська), розповідається про появу і розвиток рослинного та тваринного світу. Знова ж треба підкреслити, що приблизно той же порядок творення поданий в Біблії. 3) Дарвінізм. Дарвінізм треба обов’язково викладати по скороченню Ферієра. Це скорочення було в українській мові видане в Європі і перевидане в Канаді. Його певно можна дістати в едмонтонській книгарні і коштує воно коло 60-70 центів.

Викладати по советському підручнику „Дарвінізма” *не можна*, хоча таких є кілька. Большевики *перекрутили дарвінізм для того, щоб зробити з нього зброю проти релігії*. Я своїй старшій дочці по прочитанню Ферієра, давав большевицького підручника з завданням: „знайти в ньому всі перекручення”. Це користна справа, коли добре знаєш по Ферієру. Лише Ферієр (француз) у *французькому інтересі* спробував застосувати дарвінізм до мов Франції. Цілу ту частину книжки треба викреслити, бо вона є натягуванням дарвінізму.

По „природничому” курсі йшов „суспільнознавчий”, на який склалися: 1) політична економія по підручнику *Кулішера* (добре з’ясовані помилки соціалістичних теоретиків), 2) розбір марксистських теорій і вияснення їх суперечности з законами природи, 3) теоретичне вияснення, що таке „нація” і чим вона різниться від народу, 4) держава та державні устрої, 5) Націоналізм — Курс українознавчий, який можна проходити одночасно з суспільнознавчим, але багато краще проходити його пізніше.

Власне до цього курсу належить географія України в *спеціальному насвітленню*, історія України (рівнож) і етнографія та антропология. Все це в потрібному розмірі і насвітленню є в тому курсі українознавства „Україна”, про який я писав на початку. До цього ж курсу належить М. Драгоманов, Шевченко та історія визвольних змагань.

Поза тим усім треба обов’язково, щоб кожний перечитав „Сина України”. *Лише треба пам’ятати*, що большевицькі агенти підплатили покійного І. Федіва і за його

допомогою видали в Німеччині (до нашого приїзду сюди) *фальсифікат*, який пропагує цілком інші ідеї, ніж оригінал. Після цього вже в Америці був виданий *фотодруком* справжній „Син України”. Це — *фотокопія оригіналу*. Видано було лише тисячу примірників, але вони розпродані. Однак, як що Ви не можете дістати тої фотокопії на місці (це *неоправлена* книжка в *синій* окладинці: фальсифікат має текстурову оправу жовтого коліру), то я міг би Вам дістати *одного* примірника. Ціна його 3 дол. 60 центів.

Ніколи б не припускав, що Ви заслабнете на коронарну тромбозу. Паскудна хвороба. А що спричинило захворювання? Треба однак надіятися, що наслідки потроху відступлять і зникнуть. Велике значіння має відпочинок і стан нервів. Я маю аж три хронічні хвороби (серце, печінка і емфізема легенів) — отже співчуваю Вам подвійно. Якби Ви використали якусь нагоду, щоб дістатися до нас. Відпочили б і обговорили все, що торкається курсу і ще де-чого.

Одна моя донька цього року скінчила гай-скул, а друга вже на другому курсі університету. Словом, в такому віці, коли батьки мають з дівчатами найбільше клопоту! Майте на увазі, що „гай-скул” це не є середня школа. До „матури” в ній бракує тільки 9 предметів!

Як здоровля Вашої дружини? У нас змін не багато. Майно складається з 12 шаф з українськими книжками (бібліотека) і магнітофона (500 укр. пісень!); жінка удержує родину і в цьому році їй особливо важко (болить коліно: вода і якийсь нарід). Я — дістаю 40 дол. місячно старечої емеритури. Старша донька заробляє на оплату університету, а за меншу — треба платити. Цілий час пишу і видаю свої праці, але розцінюю їх так — що не маю прибутку.

Привіт для Вас і цілої родини від нас усіх

З пошаною Роман Бжеський

ПОКАЖЧИК ДО ПУБЛІКАЦІЙ РОМАНА БЖЕСЬКОГО

Роман Бжеський (1894-1982) почав друкувати свої праці в Києві, в часі Визвольної Боротьби 1917-1920 рр. Активно підтримував в-во „Вернигора”, яким керував д-р Павло Кашинський, а ідеологічним керівником був Валентин Отамановський. Вони у спілці з Романом Бжеським видали кілька потрібних тоді історичних книжок його авторства. Вже тоді Роман Бжеський писав під псевдонімами і криптонімами, нам тепер відомими, як: І. М., Іван Мазепинець, Характерник.

Від 1920 до 1939 року жив і писав в Західній Україні (найчастіше містив свої праці в „Літературно-Науковій Вістнику” і „Вістнику” у Львові*), від 1939 до 1941 в Кракові (Ген. Губернія), від 1941 до 1943 у Західній Україні, від 1943 до 1945 у Празі (Чехо-Словаччина), від 1945 до 1950 у Мюнхені (Німеччина), 1950-1982 у Детройті (США), вживаючи різних псевд і криптонімів.

Багато з його праць, розкиданих по різних газетах, журналах і періодиках, не вдалося ще відшукати. Сподіваємось, що в майбутньому цей список буде доповнений.

На чергових сторінках подаємо віднайдені праці і при кожній прізвище, псевдонім або ініціали Романа Бжеського.

*) ЛНВ — „ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК”, місячник, виходив у Львові 1896-1914; 1917-1919 — у Києві; 1920-1932 знов у Львові. Від 1920 року його редагував д-р Дмитро Донцов. Друкарня Наукового Товариства ім. Шевченка. „Вістник” — виходив у Львові від 1933 до 1939 року під редакцією д-ра Дмитра Донцова.

ІНІЦІАЛИ І ПСЕВДОНІМИ

Роман Бжеський вживав багато різних псевдонімів і ініціалів: деякі одноразово, а деякі виключно для певної тематики.

ВЕРНИГОРЕЦЬ — рецензія (одноразово)

Р. ГАРМАШ, ГАРМАШ — монографії, критично-літературні теми

РОМАН ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ — монографії, критично-літературні теми

РОМАН ЗАДНІПРЯНСЬКИЙ — монографії, критично-літературні теми

РОМАН ДЕСНЯЧЕНКО — монографії, критично-літературні теми

М. ЛІВОБЕРЕЖЕЦЬ — рецензія (одноразово)

МАЗЕПИНЕЦЬ Д. і ГОРДІЙЧУК П. — збірна праця (одноразово)*

ІВАН МАЗЕПИНЕЦЬ — праці на громадські теми

Р. МЛИНОВЕЦЬКИЙ — монографії на теми „Історія України”

Р. ОРЛИКІВЕЦЬ — монографії на світоглядні теми

Р. ПАКЛЕН, РОБЕРТ ПАКЛЕН — монографії на світоглядні теми

ПРОВІНЦІЯЛ — рецензія (одноразово)

ХАРАКТЕРНИК — статті на громадські теми

ДАЖБОЖИЧ — поезії

БПА (без подання автора) — актуальні громадські теми

*) Роман Бжеський (Мазепинець Д.) і проф. Полікарп Герасименко (Гордійчук П.)

НЕПОВНИЙ СПИСОК ПРАЦЬ РОМАНА БЖЕСЬКОГО ДРУКОВАНИХ ПІД РІЗНИМИ ПСЕВДОНІМАМИ, КРИПТОНІМАМИ І БЕЗ ПОДАННЯ АВТОРА

I

1. БЖЕСЬКИЙ Роман: Акад. Сергій Єфремов — Михайло Коцюбинський. Вид. „Загальної бібліотеки” Липськ, 1925. Критичний огляд: Львів, ЛНВ, 1926 за лютий, кн. II 184-187 ст.
2. БЖЕСЬКИЙ Роман: ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УМОВА в пляхах Б. Хмельницького та „Переяславська легенда”, Торонто, Онт., В-ча С-ка „Гомін України”, 1954, 32 ст.
3. БЖЕСЬКИЙ Роман: Поет посвяти, величі й боротьби (Олег Кандиба-Ольжич), „Овид”, Чікаго, В-во М. Денисюка, 1962, липень-вересень ч. 3 (122), 5-13 ст.
4. БЖЕСЬКИЙ Р.: Політичні ідеї творів Миколи Куліша. Мюнхен, друкарня д-ра Петра Белея, 1955, 95 ст. „Критична Бібліотека”. Рецензія: „Канадійський фермер”, 1966 рік (весна).
5. ВЕРНИГОРЕЦЬ: Ігор Федів і Вал. Золотополець: „Син України”. Друге змінене видання. „Українська книга”, В-во „Час”, Авгсбург-Нюрнберг, 1946, 180 ст. Рецензія: „Вістниківець”, Неперіодичний орган групи бувших вістниківців. Мюнхен, 1949, ч. I, 118 ст. Циклостиль.
6. ГАРМАШ Р.: Політичні ідеї „ваплітан” і українська політична думка, Мюнхен, „Українська Критична Думка”, 1948, 114 ст. Циклостиль.
7. ГАРМАШ Р.: Трагедія М. Хвильового — трагедія нашого покоління, Мюнхен, В-во „Українська Критична Думка”, 1948, 78 ст.
8. ГАРМАШ Р.: Трагедія Хвильового — трагедія нашого покоління, В-во не назване, Детройт, 1952, 80 ст.
9. ДАЖБОЖИЧ: Говорить серце... (Збірка поезій 1922-1960), Детройт, В-во не назване, 1962, 163 ст. (На правах рукопису). Всі примірники понумеровані автором (50 пр.). Циклостиль.
10. ДАЖБОЖИЧ: З Європи наш Христос прийде... (вірш), Львів, ЛНВ, 1927, кн. IV, 291-292 ст.
11. ДАЖБОЖИЧ: Зі співів весняного вітру (вірш), Львів, ЛНВ, 1925, кн. I, 1-2 ст.

12. ДАЖБОЖИЧ: Ім (вірш), Львів, ЛНВ, 1928, кн. 3, 10 ст.
13. ДАЖБОЖИЧ: Моїй Музі (вірш), Львів, ЛНВ, 1926, кн. VI, 114-115 ст.
14. ДАЖБОЖИЧ: Осінь (вірш), Львів, ЛНВ, 1931, 3 ст.
15. ДАЖБОЖИЧ: У полі (вірш), Львів, ЛНВ, 1926, кн. IX, 2-3 ст.
16. ДЕСНЯЧЕНКО Роман
Національно-політичні погляди Михайла Драгоманова, їх вплив та значіння. („Покійник, якому не дають вмерти”), Детройт, В-во „Український Політик”, 1951, 99 ст. (Друге, узгіднене з оригіналом видання). Циклостиль.
17. ДЕСНЯЧЕНКО Роман:
Покійник, якому не дають вмерти, Детройт, 1950-55, 106 ст. Циклостиль.
18. ДЕСНЯЧЕНКО Роман:
Покійник, якому не дають вмерти, Детройт, 1950-1955, 196 ст. 2-ге доповнене видання. Циклостиль.
19. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Роман
Апостол Української Революції, Детройт, 1955, 170 ст. 1-ше видання. Циклостиль.
20. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Роман:
Апостол Української Революції, ч. 1-ша, Детройт, 1956, 156 ст. 2-ге видання. Циклостиль.
21. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Роман:
Апостол Української Національної Революції, ч. 2-га, Детройт, 1960, 240 ст. 2-ге видання. Циклостиль.
22. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Апостол Української Національної Революції, Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1962, 156 ст., ч. 1-ша, 3-тє видання.
23. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Апостол Української Національної Революції, Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1963, 170 ст., ч. 2-га, 3-тє видання.
24. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Апостол Української Національної Революції, Мюнхен, В-во „Українська Критична Думка”, 1969, 394 ст. Друк. „Логос”, 4-тє видання.
25. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Велетні і пігмеї літературного Олімпу (Гете, Пушкін і ми, Трагедія Миколи Гоголя, Вічно-актуальна комедія „Ворог народів” Ібсена), Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1961, 109 ст. „Критичні Нариси” т. 1. Циклостиль.
26. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Еволюція світогляду Лесі Українки, Мюнхен, 1945, 110 ст. Рецензії: „Вежі” ч. 1, 1947; „Пу-Гу” ч. 37, 1947; „Орлик” ч. 9, 1947. Циклостиль.
27. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Критичні нариси (М. Вороний, Л. Старицька-Черняхівська, Пушкін і ми та інш.) Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1965, 145 ст. „Критичні нариси”, т. 7. Циклостиль. Всі твори із серії „Критичні Нариси” (7 то-

28. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Леся Українка: Вибрані твори, Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1951, 190 ст. Випуск 1-2. Циклостиль.
29. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Національно-політичні погляди М. Драгоманова, Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1951, 110 ст. Циклостиль. Рецензія „Визвольний Шлях” ч. 12, 1955.
30. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Національно-політичні погляди М. Драгоманова, їх вплив та значіння. Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1962, 132 ст. 3-тє видання, перевірене і доповнене. „Критичні Нариси”, т. 3. Циклостиль.
31. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Національно-політичні погляди М. Драгоманова, їх вплив та значіння. Торонто, 1980, 182 ст., друк. оо. Василян. 4-тє видання, перевірене і доповнене.
32. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Правда про Мосендза і його твори. Торонто, наклад автора, 1977, 117 ст. Друк. В-ва „Гомін України”.
33. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Пушкін і ми, Детройт, 1961, 28 ст. Циклостиль.
34. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Творці „ренесансу 20-их років” (Ю. Яновський, Домонтович, М. Куліш, В. Сосюра, І. Багрянний), Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 122 ст. „Критичні Нариси”, т. 6. Циклостиль.
35. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Творчість Лесі Українки, Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1952, 125 ст. Циклостиль.
36. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Творчість Лесі Українки, Детройт, В-во „Українська Критична Думка”, 1963, 142 ст. „Критичні Нариси”, т. 4.
37. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Творчість Лесі Українки. Критичні Нариси. Мюнхен, В-во „Українська Критична Думка”, 1970, 178 ст.; друк. „Логос”, 2-ге видання, доповнене. Два нариси з числа поданих були передруковані в журналі „Визвольний Шлях” ч. 2 за 1971 р. і ч. 3.
38. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.:
Україна (Курс українознавства для гуртків молоді та самоосвіти), Віндзор, Канада. Видано накладом „Спілки Української Молоді”, т. 1, 1952-53, 78 ст. Бібліотека: „Український Народний Університет”.

39. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.: Україна (Курс українознавства для гуртків молоді та самоосвіти), Віндзор, Канада. Видано накладом „Спілки Української Молоді”, т. 2, 1952-53, 144 ст. Бібліотека: „Український Народній Університет”. Рецензія „Овид” ч. 10, 1953.
40. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.: Чолові представники українського вирождення: Ю. Яновський, М. Куліш, В. Сосюра, Торонто, Канада, 1979, 151 ст.
41. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Роман: Шевченко і Кирило-Методієвці. (Відбитка з праці Р. Задеснянського „Апостол Української Національної Революції”, Мюнхен, В-во „Українська Критична Думка”, 1969, 34 ст. Друк. „Логос”. Використав Є. Онацький у „Малій Енциклопедії”, кн. V, 636-637, Аргентина.
42. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.: Що нам дав Хвильовий? (Видання 2-ге, перевірене і доповнене). В-во „Українська Критична Думка”, Детройт, 1951, 190 ст. Випуск I-II. „Критичні Нариси”, т. 5. Рецензія: „Овид” ч. 4, 1953 р. Циклостиль.
43. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.: Що нам дав Хвильовий? Детройт, „Українська Критична Думка”, 1955, 110 ст. Рецензії: „Америка” ч. 142, 1955 р.; „Овид” ч. 8-9, 1958 р.; „Наша Держава” ч. 16, 1955 р. Циклостиль.
44. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ Р.: Що нам дав Хвильовий? (3-тє видання, перевірене і доповнене.) Торонто, Канада. В-во „Критична Думка”, 1979, 266 ст., друк. „Гомін України”.
45. З. Р.: О. Вишня: Заборонені твори. („Вишневі усмішки сільські” і деякі інші заборонені тепер його твори), Торонто, Канада, 1978, 95 ст., друк. оо. Василіян.
46. ЗАДНІПРЯНСЬКИЙ Р.: Українофільський та український КОБЗАР, Мюнхен, 1947, В-во „Література і Критика”, 134 ст. Циклостиль.
47. ЗАДНІПРЯНСЬКИЙ Р.: Чи Шевченко був „малоросом”? Мюнхен, В-во „Українська Критична Думка”, 1946, 116 ст. Циклостиль.
48. ЛІВОБЕРЕЖЕЦЬ: Правдою є... (стаття), „Вістниківець” ч. I, неперіодичний орган групи бувших вістниківців, Мюнхен, 1949, 65 ст. Циклостиль.
49. І. М.: Андрій Хвиля: Від ухилу в прірву. ДВУ, 1928 р. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1928, 367-381 ст.
50. І. М.: А. Пушкін, Вибрані твори. ДВУ, 1925. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1925, 91-92 ст.
51. І. М.: Борис Пільняк: „Смерть командарма”. Львів, В-во

52. І. М.: Ізмарагд”, 1927 (переклад з московської мови Кедріна). Рецензія: Львів, ЛНВ, 1928.
53. І. М.: В. Винниченко: „Соняшна Машина”. Частина перша. ДВУ, Харків, 1928, 314 ст. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1928 р. Видавнича справа на совітській Україні, Львів, ЛНВ, 1929, 987-989 ст.
54. І. М.: Д-р Терен і Пушкар: „500 літ старої Української Держави”, В-во „Самоосвіта”. Рецензія: Львів, „Вістник”, 1933, 477 ст.
55. І. М.: Євген Маланюк: „Гербарій” (Книга віршів 1920-1924) Рецензія: Львів, ЛНВ, 1927, 183-187 ст.
56. І. М.: Є. Маланюк: „Земля і залізо”. Третя книга віршів, 1931. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1931, 472-473 ст.
57. І. М.: Зброя Москви (стаття), Львів, 1930, 151-158 ст.
58. І. М.: Земельна справа (стаття дискусійна), Львів, ЛНВ, 1929 р. 148-158 ст.
59. І. М.: Іванов: „Початковий курс географії”. ДВУ. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1927, 284-285 ст.
60. І. М.: Микола Хвильовий: „Думки проти течії”, ДВУ. Рецензія: Львів, 1926, 281-286 ст.
61. І. М.: Михайло Семенко: „КОБЗАР”, ДВУ, Київ, 1925, 650 ст. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1926.
62. І. М.: Осип Назарук: „Роксоляна, жінка халіфа й падишаха Сулеймана, великого завойовника і законодавця”. Історична повість. 1930. Наклад „Нова Зоря”, 302 ст. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1930 р.
63. І. М.: О. Сухов: „Економічна географія України”, ДВУ, 1927. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1931, 90-95 ст.
64. І. М.: Перец Грінбейн: „Навколо світу”, переклад Е. Райзіна, ДВУ, 175 ст. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1931, 740-741 ст.
65. І. М.: Семенко і ми, ДВУ, Київ, 1931. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1931, 189-191 ст.
66. І. М.: Сергій Єфремов: „Коротка історія українського письменства”. Вид. 2-ге. В-во „Дніпрові пороги”, 1924 р. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1924.
67. І. М.: Сучасна літературна українська мова (стаття), Львів, ЛНВ, 1931, 72-80 ст.
68. І. М.: Т. Леман: „Чорне авто” (переклад Ільтичної з німецької

мови), В-во ВУРПС, 1927, 225 ст. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1928, 378-382 ст.

Центральне Статистичне Управління УСРР — Україна в цифрах, Харків, 1927. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1927, 285-287 ст.

Українізація (стаття), Львів, ЛНВ, 1928, 558-562 ст.

Конституція УРСР спереду і ззаду. Рівне, В-во Волинь", 1941-43 рр.

Проф. О. Оглоблін (його дотеперішня і теперішня науково-публіцистична діяльність та дискусія з її нагоді) (П. Гордійчук і Д. Мазепинець — проф. д-р Полікарп Герасименко і Роман Бжеський). Мюнхен, 1948, 47 ст. Ця праця була перевидана в Детройті: „Архів критика і громадянина”, ч. 7, Детройт, 1976, 52 ст. В-во „Інститут для дослідів над ширенням серед еміграції москвофільських і комуністичних ідей”. Циклостиль.

В. Січинський: „Назва України”. Наклад гуртівні паперу, Авгсбург, 1948, 43 ст. Рецензія: „Вістниківець” ч. I, неперіодичний орган групи бувших вістниківців, ч. I, Мюнхен, 1949, 126 ст. Циклостиль.

74. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Гетьман Мазепа, Детройт, 1955, 115 ст. Циклостиль.

75. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Гетьман Мазепа в світлі фактів і дзеркалі „історій” (на правах рукопису). Детройт, 1957, 198 ст., 1-ше видання. Циклостиль. Рецензії: д-р Б. Бучинський, Мадрид, „Біблос”, 1958, ч. 7-8.

76. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі „історій”, 2-ге видання, доповнене. Книга 1-ша. Детройт, 1959, 113 ст. (На правах рукопису). Циклостиль.

77. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі „історій”, 2-ге видання. Книга 2-га, Детройт, 1959, 137 ст. На правах рукопису. Циклостиль. Рецензії: „Українське Слово” ч. 1235, 1965 р., „М. Куренівець” — одне з псевд відомого дослідника, ерудита і журналіста св. п. М. Мухина; „Українське Слово” ч. 18, 1960, Буенос-Айрес — Ю. Т. К.; „Овид” ч. 3, 1962. Рецензія, з якої наведено уривки, була в цілості передрукована в „Українському Слові” ч. I. 235 за 1965 рік.

78. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі „історій”, 3-тє видання, доповнене в 2-ох книгах. Торонто, Канада, 1976, 376 ст., друком оо. Василян. Рецензії: М. Л-а:

„Дзвін на сполох”, „Гомін України” 20. XI. 1976; „Нова книга про Гетьмана Мазепу”, „Шлях Перемоги”, 16. I. 1977; „Українське Слово” ч. I, I.235 — I.236, 1965, „М. Куренівець”; „Українське Слово”, Буенос-Айрес, ч. 18, 1960.

79. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Голод на Україні в світлі урядових даних. (Голод на Україні і „Таємнича рука”, 1921-1922 рр.), Детройт, 1958, 60 ст. Циклостиль.

80. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Голод на Україні в світлі урядових даних і „таємнича рука”, Детройт 1958, 60 ст. (Додані „Додатки”). Велика частина цієї праці була друкована в „Гомоні України”, Торонто, Канада, 1958.

81. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Голод на Україні, друкований в часописі „Наш Клич”, Аргентина, В-во М. Денисюка, Буенос-Айрес, 1958.

82. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Голод на Україні і „таємнича рука”, Торонто, Канада, 1982, 308 ст. Друк. оо. Василян.

83. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: За неподільність України, Детройт, 1961, 33 ст.

84. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Історія Українського Народу, Мюнхен, 1946, 312 ст. 1-ше видання. Циклостиль.

85. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Історія Українського Народу (Нариси з політичної історії). Видання 2-ге доповнене. Мюнхен, „Українське Наукове Видавництво”, 1953, 643 ст. Рецензії: „Овид”, ч. 1-2, 1954 р.; „Український Голос”, ч. 16, 1954.

86. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Листи Панейка (заступника голови Української делегації на мирову конференцію в Парижі узасаднюють твердження Р. Млиновецького в „Історії українського народу”, видання 1953 року, стор. 555-558, 560-566 і 572). Додаток ч. 16.

87. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Нариси з стародавньої та давньої історії українського народу, Мюнхен, „Українське Наукове Видавництво”, 1964, 222 ст. Друк. „Логос”. Рецензії: „Українське Слово”, Париж, ч. 1. 143, 1964; „Гомін України” ч. 25 за 1971; проф. д-р Петро Ісаїв використав у своїй праці „Причини упадку української Держави в княжі і козацькі часи”, видання Українського Католицького Університету, том X, Рим, 1975, ст. 74, 75, 76 і 77.

88. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Нариси з історії Українських Визвольних Змагань 1917-1922 рр. („Про що історія мовчить”). Детройт, 1966 рік, в 3-ох книжках. Сторінок разом 381. На правах рукопису. Том I. Циклостиль.

89. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Нариси з історії Українських Визвольних Змагань 1917-1922 рр. („Про що історія мовчить“). Детройт, 1967 р., ст. 382 (3 книжки), Том 2. Циклостиль.
90. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Нариси з історії Українських Визвольних Змагань 1917-1918 рр. („Про що історія мовчить“). Друге видання, переглянуте і значно доповнене. Чужина. Торонто, Онт. 1970 р., ст. 568. Том I. Друк. Вид. „Гомін України“. Рецензії: „Гомін України“ ч. 25, 1971 р.; „Українське Слово“, ч. 1.601, Париж, 1972 р., рецензент „Книгоцький“.
91. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Нариси з історії Українських Визвольних Змагань 1917-1918 рр. („Про що історія „мовчить“). Друге видання, переглянуте і значно доповнене. Чужина. Торонто, Онт. 1973 р., ст. 670, Друк. оо. Василіян. Том 2.
92. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: НАДЗВИЧАЙНИЙ ДОДАТОК до „Нарисів з історії Українських Визвольних Змагань“, 1917-1918 рр., Торонто, 1973 р. ст. 80. Рецензії на „Нариси з історії українських визвольних змагань“ т. I і II. „Гомін України“ ч. 11 (9. XI) 1974 р.; „Українське Слово“, Париж, у серпні 1972 р.; „Гомін України“ ч. 293, 1971; „Гомін України“ ч. 25, 1971 р.
93. МЛИНОВЕЦЬКИЙ Р.: Ще про Історичні основи європеїзму України (з нагоди статті В. Крупницького, „Вістниківець“ ч. I, Мюнхен, 1949 р., ст. 103 (орган бувших „вістниківців“). Циклостиль.
94. М. Р.: Рік МАЗЕПИ чи рік ПУШКІНА? Детройт, 1975-1976, 9 ст. Циклостиль.
95. ОРЛИКІВЕЦЬ Р.: Український націоналізм, частина 1-ша, В-во „Український Політик“, Мюнхен, 1949 р., ст. 241. На правах рукопису. Циклостиль.
96. ОРЛИКІВЕЦЬ Р.: Основи націоналістичного світогляду та українські націоналісти, Том I. Мюнхен, 1948-50 рр., 252 ст. Циклостиль
97. ОРЛИКІВЕЦЬ Р.: Український націоналізм, частина 2-га, Мюнхен, 1949, ст. 282, В-во „Український Політик“ (На правах рукопису). Циклостиль
98. ПАКЛЕН Роберт: Біла Книга. Національна і соціальна політика советів на службі московського імперіялізму (на основі автентичних урядових советських даних). В-во „Український Політик“. Прага, 1943, ст. 220. Циклостиль. „Самостійна

- Україна“ ч. 2, 1949, „Українські Вісті“, Ульм, ч. 5, 1948. Загадка Сфінкса (Пекучі проблеми світової політики в нарисах). Буенос-Айрес, В-во М. Денисюка, 1952, ст. 175. Два розділи передруковано в цілості: „Гомін України“, а один — „Українські Вісті“.
99. ПАКЛЕН Р.: Основи націоналістичного світогляду, т. I. і т. II, Детройт, 1969, ст. 251. Циклостиль
100. ПАКЛЕН Р.: Основи націоналістичного світогляду і українські націоналісти, в 2-ох книгах. Друге видання. Чужина. Детройт, 1969, ст. 249, Том I. Циклостиль
101. ПАКЛЕН Р.: Основи націоналістичного світогляду і українські націоналісти, в 2-ох книгах. Друге видання. Чужина, Детройт, 1977, ст. 222. Циклостиль
102. ПАКЛЕН Р.: Основи націоналістичного світогляду і українські націоналісти, в 2-ох книгах. Друге видання. Чужина, Детройт, 1978, ст. 318 (в 3-ох книгах). Том 3. Циклостиль
103. ПАКЛЕН Р.: Правда про московську національну політику на Україні та за її межами“. Детройт, 1959, ст. 131. Циклостиль
104. ПАКЛЕН Р.: Ю. Косач: „Дійство про Юрія Переможця“, В-во „Українське Слово“, Регенсбург, 1941, ст. 64. Рецензія: „Вістниківець“, ч. I (Неперіодичний орган бувших „вістниківців“), Мюнхен, 1949, ст. 126.
105. ПРОВІНЦІЯЛ: Згадки з минулого, (1916-1921 р.), Львів, ЛНВ, 1924, кн. VII і кн. IX; 1925, кн. II, кн. VI, кн. X, кн. XI; 1926, кн. III.; 1927, кн. XI.
106. ХАРАКТЕРНИК: Кілька уваг з приводу чужих схем сходу Європи (на протязі VI-XV ст.) в нашій історіографії. Львів, Літературно-Науковий Вістник, 1926, кн. VI, червень, ст. 155-165.
107. ХАРАКТЕРНИК: Микола Вороний, поет українського модернізму. 2-ге видання, без пропусків, зроблених редактором першого видання, Мюнхен, 1948, ст. 27. Див. також „Критичні Нариси“ т. 7. Псевдонім Р. Задеснянський. Циклостиль
108. ХАРАКТЕРНИК: Патьомкінські села зблизька (Обмосковлення України). Львів, ЛНВ, 1931.
109. ХАРАКТЕРНИК: Пушкін і ми (Критичний нарис). В-во „Волинь“, Рівне, 1941-43.
110. ХАРАКТЕРНИК: Пушкін і ми — видання 2-ге, Мюнхен, 1948, ст. 27, Видавництво „Українська Критична Думка“.
111. ХАРАКТЕРНИК: Пушкін і ми. Видання 3-тє (Микола Кравчук), Мюнхен, 1948-50 рр.
112. ХАРАКТЕРНИК:

113. ХАРАКТЕРНИК: Пушкін і ми — 4-те видання, Детройт, 1960, 28 ст. Див. „Критичні Нариси”, том I, Детройт, 1961, ст. 109. Псевдонім — Р. Задеснянський.
114. ХАРАКТЕРНИК: Літературний нарис творчості Олесея Кандиби, Берлін, „Український Вісник”, 1943. Згадка про цей літературний нарис є в „Овиді”, ч. 3, 1962, 1 ст.
Всі чергові праці друковані без прізвища автора: БПА.
115. БПА: Від „Арки” до... „Вісника” (стаття). Детройт, 117-132 ст. Циклостиль
116. БПА: Історія Українського Народу (конспект). Детройт, ст. 18. Циклостиль
117. БПА: Нова Батьківщина, Детройт, ст. 37, 1963 (стаття). Циклостиль
118. БПА: Рецензія на книжку Чубатого: „Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східньо-словянських націй”. Нью-Йорк — Париж, Вид. ОЧУС, 1964, ст. 160; Детройт, 1964-65 рр., 28 ст. Циклостиль
119. БПА: Український правопис (Перебіг Харківської Правописної Комісії). Детройт, ст. 55.
120. БПА: Орган „Кагальної” організації (стаття). Детройт, 4 ст. Циклостиль
121. БПА: У чийому інтересі? Критичний розгляд на „Енциклопедик Українознавства”, вид. Науковим Товариством ім. Шевченка під голов. ред. проф. д-ра З. Кузелі. Редакційна Колегія: Н. Василенко-Полонская, проф. Ю. Шерех, проф. Глобенко. Детройт, ст. 80. Циклостиль
122. БПА: „Історія Русов” у перекладі О. Оглобліна. Критичний розгляд, Детройт, ст. 12. Циклостиль
123. БПА: Архів критика і громадянина, вийшло 7 чисел, присвячених актуальним громадським темам. Детройт, 1948-1982 рр. Циклостиль
124. БПА: Тінь Ковпака в запіллі української духовости. Детройт, 1959, ст. 151. Циклостиль
125. БПА: Уривки з Підстав нашої політики Д. Донцова, що не дісталися до другого видання (Нью-Йорк, 1957 р.). Детройт, 1959, 50 ст.
126. БПА: Шевченко: український державник. Детройт, ст. 6 (стаття).

РУКОПИСИ

127. БЖЕСЬКИЙ Роман: Чернетка і матеріяли до „Короткої Історії України”. Детройт.
128. БЖЕСЬКИЙ Роман: написав велику працю на тему „Історичні взаємини України-Московщини протягом тисячоліття” (цитую з пам’яті дружина Надія Бжеська) на замовлення 3-ох празьких професорів, серед них проф. д-ра Василя Орелецького, який забирав переписувані сторінки і виплачував за них гонорар. Прага, 1943-1945 роки. Можливо, що хоч один рукопис ще віднайдеться.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНОЇ СПАДЩИНИ РОМАНА БЖЕСЬКОГО,
упорядкований на підставі заголовків творів. Подасмо прізвище, псевдонім чи ініціали — як у частині I. Місцями бракує належних даних, які в майбутньому будуть доповнені.

- Апостол Української Революції, Детройт, 1955, 170 ст. 1-ше видання. Псевдонім Задеснянський Р.
- Апостол української національної революції. Том I. Детройт, 1958, ст. 156. Вид. 2-ге. Псевдонім Задеснянський Р.
- Апостол української національної революції. Том II. Детройт, 1960, ст. 240. Вид. 2-ге. Псевдонім Задеснянський Р.
- Апостол української національної революції. Детройт, 1963, ст. 170. Вид. 3-тє. Псевдонім Задеснянський Р.
- Апостол української національної революції. Мюнхен, 1963, ст. 394. Вид. 4-те. Рецензія: „Українське Слово”, Париж, 1969 р. Псевдонім Задеснянський Р.
- Архів критика і громадянина (7 чисел). Мюнхен-Детройт, 1943-1981. БПА.
- Біла книга. Національна і соціяльна політика советів на службі московського імперіялізму. Прага, 1943, ст. 220. Псевдонім Паклен Роберт.
- Велетні і пігмеї літературного Олімпу, Детройт, 1961, ст. 109. КРИТИЧНІ НАРИСИ Т. I. Псевдонім Задеснянський Р.
- Видавнича справа на совітській Україні, Львів, ЛНВ, 1929 р., ст. 987-989. Ініціали І. М.
- Вишня О. — Заборонені твори. Торонто, 1978, ст. 95. Ініціали Р. З.
- Від „Арки” до ... „Вісника”, Детройт (стаття) БПА.
- Голод на Україні в світлі урядових даних (1921-22 рр.) Детройт, 1958. Псевдонім Млиновецький Р.
- Голод на Україні в світлі урядових даних і „таємнича рука”, Детройт, 1958, ст. 60. Псевдонім Млиновецький Р.
- Голод на Україні, Аргентина, 1958. Псевдонім Млиновецький Р.
- Голод на Україні і „таємнича рука”, Торонто, 1982, ст. 308. Псевдонім Млиновецький Р.
- Говорить серце... (Збірка поезій 1922-1960), Детройт, 1962, ст. 163. Псевдонім Дажбожич.
- Гетьман Мазепа, Детройт, 1955, ст. 115. Псевдонім Млиновецький Р.

- Гетьман Мазепа в світлі фактів і дзеркалі „історій”, Детройт, 1957, ст. 198, 1-ше видання. Псевдонім Млиновецький Р.
- Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі „історій”, Детройт, 1959, ст. 113, 2-ге видання, кн. 1-ша. Псевдонім Млиновецький Р.
- Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі „історій”, Детройт, 1959, ст. 137, 2-ге видання, кн. 2-га. Псевдонім Млиновецький Р.
- Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі „історій”, Торонто, 1976, ст. 376, 3-тє видання. Псевдонім Млиновецький Р.
- Еволюція світогляду Лесі Українки, Мюнхен, 1945, 110 ст. Псевдонім Задеснянський Р.
- Загадка Сфінкса (Пекучі проблеми світової політики в нарисах). Буенос-Айрес, 1952, ст. 175. Псевдонім Паклен Р.
- За неподільність України, Детройт, ст. 33. Псевдонім Млиновецький Р.
- Зброя Москви, Львів, ЛНВ, 1930, ст. 151-58. Ініціали І. М.
- Згадки з минулого (1916-1921 р.), Львів, ЛНВ, 1924, кн. VII і кн. IX; 1925: кн. II, кн. VI, кн. X, кн. XI; 1926, кн. III.; 1927, кн. XI. Псевдонім Характерник.
- З Європи наш Христос прийде... Львів, ЛНВ, 1927. Псевдонім Дажбожич.
- Земельна справа й націоналізм, Львів, ЛНВ, 1929. Ініціали І. М.
- Зі співів весняного вітру, Львів, ЛНВ, 1925. Псевдонім Дажбожич.
- Історичні взаємини України-Московщини протягом тисячоліття (рукопис), Прага, 1943-1945. Бжеський Роман.
- Історія українського народу, Мюнхен, 1946, ст. 312, 1-ше видання. Псевдонім Млиновецький Р.
- Історія українського народу (Нариси з політичної історії), Мюнхен, 1953, ст. 643, 2-ге видання. Псевдонім Млиновецький Р.
- Історія українського народу (конспект), Детройт, ст. 18. БПА.
- Їм (вірш), Львів, ЛНВ, 1928, кн. 3. Псевдонім Дажбожич.
- Кілька уваг з приводу чужих схем Європи (на протязі VI-XV ст.) в нашій історіографії, Львів, ЛНВ, 1926. Псевдонім Характерник.
- Конституція УРСР спереду і ззаду, Рівне, В-во „Волинь”, 1941-1943. Псевдонім Мазепинець Іван.
- Коротка історія України, (Чернетка і матеріали), Детройт. Бжеський Роман.
- Критичний розгляд: „Історія Русов” у перекладі О. Оглобліна, Детройт, ст. 12. БПА.
- Критичні нариси (М. Вороний, Л. Старицька-Черняхівська, Пушкін і ми), 4-те видання, Детройт, 1965, ст. 145. „Критичні нариси” т. 7. Псевдонім Задеснянський Р.
- Критичний огляд: Акад. Сергій Єфремов — Михайло Коцюбинський, Львів, ЛНВ, 1926. Бжеський Роман.

Критичний огляд: А. Пушкін, Вибрані твори. Львів, ЛНВ, 1925. Ініціали І. М.
Критичний огляд: Є. Маланюк, Земля і залізо. Львів, ЛНВ, 1931. Ініціали І. М.
Критичний огляд: Євген Маланюк, Гербарій. Львів, ЛНВ, 1927. Ініціали І. М.
Критичний огляд: М. Іванов, Початковий курс географії. Львів, ЛНВ, 1927. Ініціали І. М.
Критичний огляд: Економічна географія України. Львів, ЛНВ, 1927. Ініціали І. М.
Критичний огляд: Ю. Косач: „Дійство про Юрія Переможця”. „Вістниківець” ч. I, Мюнхен, 1949. Псевдонім Провінціал.
Леся Українка, **ВИБРАНІ ТВОРИ**, Детройт, 1951. Псевдонім Задеснянський Р.
ЛИСТИ ПАНЕЙКА, 1953. Додаток ч. 16. Псевдонім Млиновецький Р.
Літературний огляд творчості Олеса Кандиби, Берлін, „Український Вістник”, 1943. Підпис автора треба усталити.
Микола Вороний, поет українського модернізму, Мюнхен, 1948. Псевдонім Характерник.
Микола Хвильовий: Думки проти течії, Львів, ЛНВ, 1926, 281-286 ст. Ініціали І. М.
Моїй Музі (вірш), Львів, ЛНВ, 1926, 114-115 ст. Псевдонім Дажбожич.
Надзвичайний Додаток до „Нарисів з історії українських визвольних змагань”, Торонто, 1973. Псевдонім Млиновецький Р.
Нариси з стародавньої та давньої історії українського народу, Мюнхен, 1964. Псевдонім Млиновецький Р.
Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1922 рр. Детройт, 1966, Том I. Псевдонім Млиновецький Р.
Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1922 рр., Детройт, 1967, Том 2. Псевдонім Млиновецький Р.
Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918 рр. Торонто, 1970, ст. 568, т. 1. Псевдонім Млиновецький Р.
Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918 рр., Торонто, 1973, ст. 670, т. 2. Псевдонім Млиновецький Р.
Національно-політичні погляди Михайла Драгоманова, їх вплив та значіння. Детройт, 1951. Псевдонім Десняченко Роман.
Національно-політичні погляди М. Драгоманова, їх вплив та значіння, Детройт, 1951. Псевдонім Задеснянський Р.
Національно-політичні погляди М. Драгоманова, їх вплив та значіння, Детройт, 1962. В-во „Критичні Нариси” т. 3. Псевдонім Задеснянський Р.
Національно-політичні погляди М. Драгоманова, їх вплив та значіння, Торонто, 1980, 182 ст., 4-те видання. Псевдонім Задеснянський Р.

Нова Батьківщина, Детройт, 1963. БПА.
Орган „Кагальної” організації (стаття), Детройт. БПА.
Осінь, Львів, ЛНВ, 1931. Псевдонім Дажбожич.
Основи націоналістичного світогляду та українські націоналісти. Мюнхен, 1948-50. Псевдонім Орликівець Р.
Основи націоналістичного світогляду, т. I і II. Детройт, 1969. Псевдонім Паклен Р.
Основи націоналістичного світогляду і українські націоналісти, Детройт 1969, т. I. Псевдонім Паклен Р.
Основи націоналістичного світогляду і українські націоналісти, Детройт, 1977, т. 2. Псевдонім Паклен Р.
Основи націоналістичного світогляду і українські націоналісти, Детройт, 1978, т. 3. Псевдонім Паклен Р.
Проф. О. Оглоблін (його дотеперішня і теперішня науково-публіцистична діяльність та дискусія з її нагоди), Мюнхен-Детройт. Псевдоніми Мазепинець Д. і Гордійчук П.*
Правда про Мосендза і його твори, Торонто, 1977, 120 ст. Псевдонім Задеснянський Р.
Правда про московську національну політику на Україні та за її межами, Детройт, 1959. Псевдонім Паклен Р.
Патьомкінські села зблизька (Обмосковлення України), Львів, ЛНВ, 1931. Псевдонім Характерник.
Пушкін і ми, В-во „Волинь”, Рівне, 1941-43. Псевдонім Характерник.
Пушкін і ми, Мюнхен, 1948, 2-ге видання. Псевдонім Характерник.
Пушкін і ми (3-тє видання), Мюнхен, 1948-50. Псевдонім Характерник.
Пушкін і ми (4-тє видання), Детройт, 1961. Псевдонім Р. Задеснянський.
Пушкін і ми — 1965. Псевдонім Характерник.
ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УМОВА в плянах Б. Хмельницького та „Переяславська легенда”, Торонто, 1954. Бжеський Роман.
Поет посвяти, величі й боротьби (Олег Кандиба-Ольжич), Чикаго, 1982. Бжеський Роман.
Пляни Москви щодо України. Львів, ЛНВ, 1930. Ініціали І. М.
Політичні ідеї творів Миколи Куліша, Мюнхен, 1955. Бжеський Р.
Політичні ідеї „ваплітян” і українська політична думка, Мюнхен, 1948. Псевдонім Гармаш Р.

* Працю написали: проф. д-р Герасименко Полікарп (Гордійчук) і Бжеський Роман (Мазепинець).

- Покійник, якому не дають вмерти, Детройт, 1955-56 рр. Псевдонім Десняченко Роман.
- Покійник, якому не дають вмерти, Детройт, 2-ге видання. Псевдонім Десняченко Роман.
- Правдою є... (стаття), „Вістниківець” ч. I, Мюнхен, 1949. Псевдонім Лівобережець.
- А. Пушкін, Вибрані твори. ДВУ, 1925. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1925, 91-92 ст. Ініціали І. М.
- Андрій Хвиля „Від ухилу в прірву”, ДВУ, 1928. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1928. Ініціали І. М.
- Борис Пільняк: „Смерть командарма”, Львів, 1927. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1927, 284 ст. Ініціали І. М.
- В. Винниченко: „Соняшна машина”, ч. 1-ша, ДВУ, 1928, 314 ст. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1928. Ініціали І. М.
- Д-р Терен і Пушкар: „500 літ старої Української Держави”, В-во „Самоосвіта”. Рецензія, „Вістник”, Львів, 1933, 477 ст. Ініціали І. М.
- Ігор Федів і Вал. Золотополець: „Син України”, Друге змінене видання. Рецензія, „Вістниківець” ч. I, Мюнхен, 1949. Ініціали І. М.
- О. Слісаренко-Байда: „Вибрана лірика” (1911-1927), ДВУ, 1928. Рецензія. Ініціали І. М.
- В. Січинський: „Назва України”. Авгсбург, 1948, ст. 43. Рецензія, „Вістниківець” ч. I, Мюнхен, 1949, 126 ст. Ініціали М. Р.
- М. Чубатий: Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східньо-слов'янських націй, Нью-Йорк — Париж, 1964. Рецензія, Детройт, 1964-1965. БПА
- Семенко і ми, Львів, ЛНВ, 1931 р. Ініціали І. М.
- Сергій Єфремов: Коротка історія українського письменства, вид. 2-ге, 1924. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1924. Ініціали І. М.
- Центральне Статистичне Управління УСРР — Україна в цифрах, 1927, Харків. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1927, 285-287 ст. Ініціали І. М.
- Осип Назарук: Роксоляна, жінка халіфа й падишаха Сулеймана, великого завойовника і законодавця. Історична повість. 1930, 302 ст. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1930. Ініціали І. М.
- О. Сухов: Економічна географія України, ДВУ, 1927. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1927, 90-95 ст. Ініціали І. М.
- Перець Грінбейн: Навколо світу, ДВУ, ст. 175. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1931, 740-741 ст. Ініціали І. М.
- Т. Леман: Чорне авто, 1927, 225 ст. Рецензія, Львів, ЛНВ, 1928, 378-382 ст. Ініціали І. М.
- Михайло Семенко: КОБЗАР, ДВУ, Київ, 1925, 650 ст. Рецензія: Львів, ЛНВ, 1926. Ініціали І. М.
- Рік МАЗЕПИ чи рік ПУШКІНА? (стаття), Детройт. Ініціали М. Р.
- Сучасна літературна українська мова (стаття), Львів, ЛНВ, 1931. Ініціали І. М.

- Творчість Лесі Українки, Детройт, 1952. Псевдонім Задеснянський Р.
- Творчість Лесі Українки, Детройт, 1963. Псевдонім Задеснянський Р.
- Творчість Лесі Українки, Мюнхен, 1970. Псевдонім Задеснянський Р.
- Творці „Ренесансу” 20-их років, Детройт, „Критичні Нариси”, т. 6. Псевдонім Задеснянський Р.
- Уривки з „Підстав нашої політики” Д. Донцова, що не дісталися до другого видання, Детройт, 1959. БПА.
- Тінь Ковпака в запіллі української духовости (стаття), Детройт. БПА.
- Трагедія Хвильового — трагедія нашого покоління, Мюнхен, 1948. Псевдонім Гармаш Р.
- Трагедія Хвильового — трагедія нашого покоління, Детройт, 1952. Псевдонім Гармаш Р.
- Україна (Курс українознавства для гуртків молоді і самоосвіти), Віндзор, Канада, 1952-53 рр. т. I. Псевдонім Задеснянський Р.
- Україна (Курс українознавства для гуртків молоді та самоосвіти), Віндзор, 1952-53. Т. II. Псевдонім Задеснянський Р.
- Українофільський та український КОБЗАР, Мюнхен, 1947. Псевдонім Задніпрянський Р.
- Українізація, Львів, ЛНВ, 1928. Ініціали І. М.
- Український націоналізм, Мюнхен, 1949, частина 1-ша. Псевдонім Орликівець Р.
- Український націоналізм, част. 2-га, Мюнхен, 1949. Псевдонім Орликівець Р.
- Український правопис (Перебіг Харківської Правописної Комісії). Детройт. БПА.
- У полі (вірш), Львів, ЛНВ, 1926. Псевдонім Дажбожич.
- У чийому інтересі? (критичний розгляд „Енциклопедії Українознавства”), Детройт. БПА.
- Чи Шевченко був „малоросом”?, Мюнхен, 1946. Псевдонім Задніпрянський Р.
- Центральне Статистичне Управління УСРР — Україна в цифрах, Харків, 1927. Ініціали І. М.
- Чолові представники українського виродження, Торонто, 1979. Псевдонім Задеснянський Р.
- Шевченко і Кирило-Методієвці, Мюнхен, 1969, поряд. число 39. Псевдонім Задеснянський Роман.
- Шевченко, український державник, (стаття), Детройт. БПА.
- Ще про історичні основи європеїзму України, Вістниківець, ч. I, Мюнхен, 1949. Псевдонім Млиновецький Р.

Що нам дав Хвильовий?, Детройт, 1955. Псевдонім Задеснянський Р.
Що нам дав Хвильовий?, Випуск 1-2, Детройт, 1951. Псевдонім Задеснянський Р.
Що нам дав Хвильовий?, Торонто, 1979, 3-тє видання. Псевдонім Задеснянський Р.

УРИВКИ РЕЦЕНЗІЙ на частину праць Романа Бжеського

(Деякі довші фахові рецензії передруковано в цілості тому, що вони подають певні речі,
про які не згадано в книзі. Всюди збережено правопис оригіналів)

Р. Задеснянський: Еволюція світогляду Лесі Українки, стор. 110, 1945.

Перед нами дуже змістовно і річево написана праця, автор її крок за кроком розкриває і освітлює той не легкий та довгий шлях, яким простувала Леся Українка... Автор старанно стежить за розвитком ідей творів Л. Українки, тримаючися послідовності в часі.
(„Вежі” ч. 1, 1947 рік)

Даючи докладний огляд усієї творчості Л. Українки, наведено багато прикладів з її лірики, поем і драм... і висловлюючи чимало сміливих думок, автор приходить до висновку, що Л. Українка доходить „до апотеози влади як природнього закінчення мужнього світогляду великих націй...” Написана з вичерпним знанням багатого матеріалу.
(„Пу-Гу” ч. 37, 1947)

Коли уважно слідкуємо, як Р. Задеснянський, рік за роком і крок за кроком аналізуючи творчість її, вибирає з неї найістотніше, і порівнюючи зазначає ступені еволюції — перед нашими очима повстає вся незрівняна велич Л. Українки... Ціла праця — це винятково цінна поява.
(„Орлик” ч. 9, 1947)

Р. Задеснянський: „Україна” т. I. і т. II. Накладом С.У.М. Канада.

Це курс українознавства для гуртків молоді і самоосвіти. Цей, як і всі твори Задеснянського, відзначаються оригінальним підходом і цікавою та відважною оцінкою усього, що входить у коло дотичної праці автора.
(„Овид” ч. 10, 1953 рік)

Р. Задеснянський: „Що нам дав Хвильовий?” Стор. 110, 1955 рік.

Ця книжка правильно розцінює шкідливість писань М. Хвильового для української ідеї... моральну гниль такої творчості. Нею велику прислугу віддав автор українській суспільності.
(„Америка” ч. 142, за 1955 рік)

У висліді дуже сумлінної аналізи літературних творів і статей М. Хвильового автор вказує, що все те, що на початку сказав Хвильовий — було раніше дебатова-

не на партійних з'їздах... автор доказує, як зручно підхоплював Хвильовий тематику, вибрану з московських ідеологічних проблемів... Автор дуже гостро розправляє з прихильниками т. зв. „хвильовизму”. Дуже поважним закидом є закид пофальшовання „хвильовистами” творів Хвильового. (*„Овид” ч. 8-9, 1958*)

Задеснянський: „Що нам дав Хвильовий?” Вид. 2, доповнене, стор. 227.

З Ваших писань, особливо праці „Що нам дав Хвильовий?” мені стало ясно, що в Вашій особі ми маємо тонкого знатока тих часів та майже безпомилкового критика творчості письменників доби „Розстріляного Відродження” за досить невірним окресленням Дивнича. (*Оксана Керч*)

Книжка цікава і розглядає такі моменти, яких ніхто з попередніх критиків не бере на увагу. (*Д-р М. Стахів*)

Написана вона ґрунтовно і з абсолютною об'єктивністю, навіть з перебільшеною об'єктивністю. Та може це й краще...” (*Г. Ващенко*)

Р. Паклен: „Біла Книга”, стор. 220, 1943 рік.

Перечитавши її, можна тільки жаліти, що видана вона так пізно! Адже ж написано її п'ять років тому... Висвітлення теми зроблено спокійно, обґрунтовано, детально. Автор увесь час переконує читача не так своїми власними міркуваннями, як мовою фактів та офіційних документів. (*„Самостійна Україна” ч. 2, 1949 р.*)

Ця книжка виявляє, що автор добре зорієнтований в українській та російській літературі та джерельних матеріалах, що він добре знає внутрішні советські відносини, що так само він добре обізнаний з українським громадським і культурним життям, а частково і з культурним життям інших народів СРСР. Очевидно, він жив в УССР і був уважним спостерігачем всього того, що там робилося від початку наших визвольних змагань в 1917 році. (*„Українські Вісті” ч. 5, Ульм, 1948*)

Р. Паклен: „Загадка сфінкса”, стор. 176, 1952. Аргентина.

Два розділи з цієї праці передрукував у цілості „Гомін України”, а один — „Українські Вісті”.

Р. Млиновецький: „Історія українського народу”, стор. 640, вид. 2.

Автор, один з найкращих знавців минулого, бажає очистити нашу історію від

балясту московських і польських шкіл... З успіхом розправляє автор з такими численними підходами. (*„Овид” ч. 1-2, 1954 рік.*)

Автор своєю „Історією” зробив великий вклад в сучасну історичну літературу, яка досі не мала так живо, так виразно написаної праці... Прочитавши книгу, приходимо до висновку: „Оттакої історії нам досі бракувало”.

(*„Український Голос”, ч. 16, 1954.*)

Р. Млиновецький: Гетьман Мазепа в світлі фактів і дзеркалі „історій”. Друге доповнене видання. Стор. 280, 1959 рік.

Перед нами незвичайно корисна і потрібна книга, яка на основі історичних документів із тієї доби піддає речевій ревізії навіяні довголітньою московською пропагандою погляди, ніби Мазепа не мав підтримки українського народу... Майстерно розбираючися у лабіринті історичних матеріалів, Млиновецький дає правдиве освітлення тактики Мазепи... Дбайлива критична аналіза поглядів на Мазепу наших хроністів та істориків, написана тут першорядним знавцем тогочасної доби та історичних джерел, дає читачеві можливість розібратися у повені частих помилок та недокладностей... (*„Овид” ч. 3, 1962*)

Рецензія, з якої наведено уривки, була в цілості передрукована в „Українському Слові” ч. 1.235 за 1965 рік.

Р. Млиновецький: „Нариси з історії українських визвольних змагань” 1917-1918 рр. Том I, друге видання. Стор. 568. 1970.

За основу перегляду подій 1917 року автор взяв тогочасну пресу... Це дає зоручку об'єктивности при передачі подій та настроїв цієї бурхливої доби. У кількох ґрунтовних вступних розділах автор широко змальовує обставини, в яких довелося розвиватися революційним подіям 1917 року... До основного тексту праці, виложеного в 12 розділах, долучено ще коло 200 сторінок „Додатків” — документів та публікацій... Зайво додавати, що ці „Додатки” ще більше підносять вартість цієї дбайливої історичної праці... (*„Українське Слово” ч. 1.601, 1972*)

Перу автора — Р. Млиновецького належить багато цінних історичних та українознавчих творів... У праці багато вартісних, незнаних загалові фактів. Ці матеріали подані на підставі автентичних документів, або звідомлень преси даного часу. (*„Гомін України” ч. 25, за 1971 рік*)

Р. Задеснянський: Творчість Лесі Українки, стор. 178, вид. 1970 р. Два нариси з числа поданих у цій праці були передруковані в журналі „Визвольний Шлях” ч. 2 за 1971 р. і ч. 3.

Р. Задеснянський: Апостол української національної революції, вид. четверте, стор. 394, 1969 р.

Слід привітати появу цієї праці друком... Годі в короткій часописній нотатці належно оцінити цей визначний твір, досі самотній, що стоїть на належній для вимог сучасності історичній височині. Для пізнання справжнього, а не підробленого поета України, автор подав у цій книзі дуже багато для того конче потрібних текстів та піддав сумлінній і докладній критиці силу, силенну байок та легенд, поширюваних протягом десятиліть... Ця праця незаступна для наукового вивчення доби Шевченка, і як такої їй належить місце в університетських та семінарійних книгозбірнях.

(„Українське Слово”, 1969, Париж)

Р. Млиновецький: „Нариси з стародавньої та давньої історії українського народу”, стор. 222, вид. 1964 року.

Ця праця на підставі дбайливо зібраного наукового матеріалу, текстів першоджерел і документальних даних позбавляє московських предків будь-яких претенсій і прав до „київського” періоду нашої історії. Це надзвичайно цінна наукова праця, яку слід перекласти на англійську мову.

(„Українське Слово”, 1.143, 1964)

Перу автора — Р. Млиновецького належить багато цінних історичних та українознавчих творів... У праці багато вартісних, незнаних загальної матеріалів. Ці матеріали подані на підставі автентичних документів, або звідомлень преси даного часу.

(„Гомін України” ч. 25, за 1971 рік)

Подаю думки, висловлені Р. Млиновецьким в „Нарисах з стародавньої та давньої історії українського народу”. Далі стисло зреферуються твердження Р. Млиновецького, підкреслюючи такі його твердження: „Погубні наслідки нападів кочових племен для київської держави поставлено нарівні з такими ж наслідками нападів московсько-фінських князівств”. Він пише: „Факти доводять, що ту державу зруйнували москвини” і „центр український переноситься на західні землі, на Волинь і Галичину”. „Що-до упадку Галицько-Волинської держави, то велику вину за те приписав Р. Млиновецький сваволі галицьких бояр.”

„Багато нових і свіжих думок висловив Р. Млиновецький про козацьку державу в своїй Історії українського народу”.

(Проф. д-р Петро Ісаїв: „Причини упадку української держави в княжі і козацькі часи.” Видання Українського Католицького Університету. Том X, Рим, 1975, стор. 74, 75, 76 і 77.)

Р. Млиновецький — Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі „історії”. На правах рукопису, друге видання доповнене в книгах, цикл., 114 ст., 4 портрети гетьмана Мазепи і мапки. Детройт 1959.

Автор відомий з своїх часописних праць з ділянки історії, дав нам на ювілейний Мазепинський рік — друге видання своєї монографії про гетьмана Мазепу. Тим разом автор використав нові джерела, теж шведські, з яких подав винятки текстів, і зрозуміло, що з уваги на нові матеріали прийшлося поширити перше видання не тільки текстом, але теж ілюстраційним матеріалом.

Проте найціннішою прикметою книжки є аналіза джерел і подій, переведена автором для підкреслення, а то й викриття справжньої оцінки діяльності гетьмана й історичних аспектів подій.

Р. Млиновецький розправляє успішно з московською інтерпретацією життя Мазепи, зосібна з тими, які перепачковано в нашу історію. Цей цінний факт дуже позитивно явище: він усуває ті занечищення, які принесла нам з собою довголітня неволя, і які ще й досі покутують у ментальності українця.

Слід звернути увагу на великий портрет гетьмана Івана Мазепи, вміщений на початку твору у великому форматі. Є це репродукція оригіналу, який переховується в Гріпсгольмській галерії у Стокгольмі (під ч. 497). Далі, маємо ще три репродукції з фрески Києво-Печерської Лаври, із збірки Бутовичів і з вівтарної стіни Києво-Печерської Лаври. Цей останній дуже схожий на стокгольмський, а два інші це знову ця сама особа в іншому віці.

Монографія Гетьмана Мазепи Р. Млиновецького — це дуже поважний вклад у праці нашої еміграції над постаттю і діяльністю Великого Гетьмана.

Ю. Т. К.

(„Українське Слово”, Буенос-Айрес, ч. 18, 1960 р.)

„ІСТОРІЯ МОВЧИТЬ”

Р. Млиновецький: „Нариси з історії Українських Визвольних Змагань 1917-1918 рр.” (Про що „історія мовчить”). Друге видання, переглянуте і значно доповнене. Чужина 1970. Ст. 568.

Перше видання цієї вельми цінної праці було циклостилове, отже — видане в обмеженій кількості примірників. Друге видання появилось недавно друком у Торонті. Не можна не привітати цієї праці з її появою нарешті справжнім, нормальним друком. За основу перегляду подій 1917 р. автор взяв тогочасну щоденну пресу, яку в цій праці широко використовує. Це дає запоруку об’єктивності при передачі подій та настроїв цієї бурхливої доби.

У кількох ґрунтовних вступних розділах, автор широко змальовує обставини, в яких довелося розвиватись революційним подіям 1917 р. (Розд. I. Загальний стан національної і політичної свідомості українського народу перед революцією 1917 року, Розд. II. Дві течії в історичній перспективі та погляди автономістів на минуле й сучасне).

До основного тексту праці, виложеного в 12 розділах, долучено ще коло 200 стор. „Додатків” — документів та публікацій, які висвітлюють тогочасні події (листи С.

Петлюри до Д. Донцова, не вміщені або перекручені в приснопам'ятному виданні УВАН у ЗСА: С. Петлюра — „Статті, листи, документи”. 1956. Юртик-Юрко Тютюнник: „Звенигородський кіш Вільного Козацтва... Розстріл Богданівців”. В. Винниченко — „Про справу української державности”, кілька тогочасних публікацій самого М. Грушевського і т. п.).

Зайво додавати, що ці „додатки” ще більше підносять об'єктивну вартість цієї дбайливої історичної праці та викличуть більше зацікавлення з боку читачів.

Книгоцький

(„Українське Слово”, Париж в серпні 1972)

Р. Млиновецький. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918 рр. Торонто — 1973.

Хто слідкує за новими виданнями, той не може не звернути уваги на 2-ге доповнене видання 2-го тому праці Р. Млиновецького, названої „Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918 рр.” Підзаголовок книжки звучить: „Про що історія мовчить”. Рік видання 1973. Місце видання — загальне: чужина. Видавництво не подане. Належить сподіватися, що свою працю видав автор власним коштом, при — відносно до коштів видання, — невеликій допомозі жертводавців. Книжку друковано в друкарні оо. Василіян у Торонті.

Названа книжка об'ємиста, начислює 670 сторінок. В дійсності цих сторінок менше, бо в пагінації перескочено зі сторінки 576-ої на 657-у. З пояснень довідуємося, що в цій прогалині мав бути поміщений „Надзвичайний додаток”, що його однак пропущено, бо він не торкався змісту праці.

На зміст праці Р. Млиновецького складаються: дві передмови (до першого і другого видання) написані самим автором (стор. 7-21), основна частина — тобто самі „нариси” (стор. 23-459), післяслово автора (стор. 460-477), примітки (стор. 478-487), додатки (стор. 488-576) показчик прізвищ (стор. 657-662), слово від автора (стор. 663), список жертводавців (стор. 664), зміст (стор. 665-666), список деяких праць того ж автора (стор. 667-670).

Із списку праць довідуємося, що ці праці появилися під псевдонімами Р. Задеснянський, Р. Паклен, або й під прізвищем Р. Млиновецький, яке також слід уважати псевдонімом. Уважний читач „Нарисів” може здогадатися про правдиве прізвище й автора. Своїх здогадів виявляти однак не буду, бо нема для того потреби.

Все вище сказане про працю Р. Млиновецького — це формальна, — так би мовити, — легітимна її сторінка. А тепер враження від прочитання тієї праці.

Є свої враження у мене, свої враження будуть — очевидно — у кожного, хто познайомиться з працею Р. Млиновецького. Будуть такі, що до праці Р. Млиновецького віднесуться прихильно, а будуть і такі, що в сторону автора не заважаються кинути каменем. По стороні автора стане той, хто любить правду, хто до історичних подій відноситься „сіне іра ет студіо”, бо метою автора було дати правдиве насвітлення подіям недавнього нашого минулого, очистити історію тих часів від тенденційності з боку її (Історії) авторів. Тенденційність цих авторів не однакова. Вона залежить від

політичних переконань кожного з них. В 2-му томі своїх „Нарисів” автор Р. Млиновецький торкнувся часів Української Центральної Ради і початків гетьманату. В У. Ц. Раді і довкруги неї згрупувалися, за висловом Р. Млиновецького, автономісти, які були далекі від ідеї самостійності і суверенності України. Їх політичною ціллю була автономія, а згодом федерація України з Росією. Проголошення самостійності України сталося в наслідок тодішніх обставин. У.Ц.Р. була прямо змушена цими обставинами проголосити самостійність. Але й у 4-му Універсалі не обійшлося без туги за федерацією. Ми знайомі здебільша з початком 4-го Універсалу, але коли прочитаємо його до кінця, натрапимо на згадку про вибори до Українських Установчих Зборів і про те, що:

„ЦЬОМУ НАЙВИЩОМУ НАШОМУ ОРГАНОВІ НАЛЕЖИТЬ РІШИТИ ПРО ФЕДЕРАТИВНИЙ ЗВ'ЯЗОК З НАРОДНИМИ РЕСПУБЛІКАМИ БУВШОЇ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ”. (Цитуємо за Р. Млиновецьким, стор. 25-7).

Після прочитання праці Р. Млиновецького куди зрозумілішим стане ґрунт, на якому зродився 3-ій Універсал У.Ц.Р. Цей Універсал проголошено вже після того, як в Росії здобули владу большевики. Цей факт спонукав У.Ц.Р. проголосити 3-ій Універсал. Що собою уявляє цей Універсал? Найкращу відповідь на це питання дасть сам текст Універсалу:

„Український народе і всі народи України!

Тяжка і трудна година впала на землю російської республіки. На півночі в столицях іде межиусобна й кривава боротьба. Центрального правительства нема і по державі шириться безвластя, безлад і руїна.

Наш край так само в небезпеці. Без влади, дужої, єдиної, народної Україна також може впасти в безодню усобиці, різні, занепаду.

Народе український! Ти разом з братніми народами України поставив нас берегти права, здобуті боротьбою, творити лад і будувати життя на нашій землі. І ми, Українська Національна Рада, твоєю волею во ім'я творення ладу в нашій країні, во ім'я рятування всієї Росії, оповіщаємо.

Віднині Україна стає Українською Народною Республікою. Не відділяючись від російської республіки і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб уся російська республіка стала федерацією рівних і вільних народів.

Маючи силу і владу на рідній землі, ми тою силою і властю станемо на сторожі прав і революції не тільки нашої землі, але і всієї Росії.” І т. д.

Згідно з духом 3-го Універсалу Укр. Центр. Рада після його проголошення велику частину своєї уваги присвятила справі творення якоїсь центральної федеральної ради. До Києва прибув навіть заступник міністра внутрішніх справ поваленого уряду Керенського — В. Хіжняков для переговорів у справі створення центрального федерального уряду. Немає сумніву, що У.Ц.Р. весь час провадила москвофільську політику і змагала до відновлення держави-гнобителя при рівночасному запереченні правосильності большевицького уряду. Така політика У.Ц.Р. була водою на млин большевиків, і вони, розпочавши війну з Україною, називали її (війну) — очевидно в

пропагандивних цілях — „громадянською”. (Передано думки з „Нарисів” — стор. 93).

Автор „Нарисів” Р. Млиновецький розглядає багато справ з часів У.Ц.Р. На згадку про них усіх нема місця в цій короткій рецензії. Але про одну справу ще згадаємо. Большевики — як відомо — пішли на перемир'я з Центральними Державами. Цією дорогою пішла й У.Ц.Р., хоч вела переговори з Антантою. Переговори велися у Ясах в днях від 17 до 23 січня 1918 р. По одному боці брали участь представники посольств ЗСА, Англії, Франції та Італії, а Україну заступали Теодот Галан і Євген Голіцинський. Антанта хотіла, щоб Україна вдержувала протинімецький фронт і не підписувала сепаратного миру з німцями. Коли б це сталося, представники Антанти погоджувалися на визнання самостійності України і на фінансову допомогу. На ці пропозиції представники України не могли погодитися з тої причини, що Україна не мала відповідної мілітарної сили на вдержання протинімецького фронту та й на боротьбу з большевиками. Так — як бачимо — помстилася ще раз політика У.Ц.Р., яка прогаяла пів року, цілковито знехтувавши справу створення сильної української армії. (Стор. 90).

В другому томі „Нарисів” Р. Млиновецький розглядає також початки гетьманату, точніше — прихід до влади гетьмана Павла Скоропадського. Цей переворот не приніс лише зміну режиму, але змінив цілковито політичне обличчя України. Автор Р. Млиновецький, послуговуючися відповідними історичними матеріалами, прийшов до висновку, що переворот був зроблений москалями і москвофілами зорганізованими в „Союзі хліборобів-власників”. Українська назва тієї партії відповідає передреволюційній російській назві „Союз Земельных Собственников”. Українці з українською національною ідеологією (очевидно — землевласники й селяни) були зорганізовані в партії „Українських Хліборобів-Демократів”. „З'їзд членів цієї партії був назначений на день 28 квітня 1918 р. — Німці властиво навіть не дали згоди на відбуття цього З'їзду. Відбувався він в характері „наради”. Не дали німці згоди через те, що дня 29 квітня мав відбутися З'їзд „Союзу Хліборобів-Власників”, на якому заплановано проголосити Павла Скоропадського гетьманом. Німці і їх партнери з „Союзу Хліборобів-Власників” не хотіли втаємничувати в свої пляни членів партії „Українських Хліборобів-Демократів”. Ці останні отже про переворот довідались вже „пост фактум”. Доказом того, що Українські Хлібороби-Демократи були зовсім непричасні до перевороту, може послужити факт, що коли в травні 1918 року був зорганізований „Національно-Державний Союз”, то до нього приступила й партія „Українських Хліборобів-Демократів”. „Н.-Д. Союз” гетьманові Скоропадському подав дня 21 травня 1918 р. „Меморандум”, у якому писалося:

„В кабінет міністрів ввійшли... представники тих неукраїнських груп, які завжди ставилися вороже до українського руху і до української державности і поборювали їх з усіх сил во ім'я „Единой неделимой России”.

Дня 28 травня 1918 р. „Н.-Д. Союз” звернувся з апелем до німецького народу. В апелі стояло таке:

„Одна частина землевласників, зорганізована ще за московського самодержавія... під проводом московських і москвофільських поміщиків доконала перевороту.” — Скоропадський і місцеве командування „увійшли в згоду не з українськими, але з

російськими провідниками... переворот віддав усю владу в руки чужинців, ворогів українського народу... Дійсне їх призначення — підготувати на Україні реставрацію російської державности.”

Цей апель підписали також Липинський, Шемет і проф. Д. Дорошенко. („Нариси”, ст. 358-359).

Діяла в Україні в тому часі ще одна сила — це українські самостійники, які тверезо дивилися на всі справи і правильно їх розуміли. Але голосу самостійників не слухали ні автономісти, ні — тим більше — гетьманці.

Ми нарочно зупинилися на загальному — правда — огляді праці Р. Млиновецького, щоб показати, за що саме дехто із читачів „Нарисів” може кинути каменем в автора. Знаємо, що автор цього свідомий. Інакше своєї праці він написати не міг, бо він тримався засади, до речі, християнської засади: „Пізнавайте правду, а правда визволить вас”. Праця Р. Млиновецького призначена більше для молодого покоління, серед якого чейже найдуться об'єктивні історики, які до праці Р. Млиновецького віднесуться з респектом і використають її як достовірне джерело, або як дорогу до джерел для своїх власних історичних праць.

(„Гомін України” ч. 11 (256), 9 листопада 1974.)

ПРО ЩО „ІСТОРІЇ” МОВЧАЛИ

Самі історики (і то визначні, світової слави) визнають, що цілком об'єктивної історії власного народу властиво не написав жоден історик. Це не значить, що історики свідомо фальшують історію власного народу (хоча надто часто і таке буває!), як теж це не свідчить, що такої об'єктивної історії неможливо написати, бо мовляв, подію може кожен історик сприймати інакше. Ні! Найчастіше суб'єктивізм історика виявляється інакше. Історик просто не помічає ряду фактів, які перечать інтересам його народу, або — залишає їх у тіні. Але коли мова про українських істориків та мемуаристів, що пишуть про визвольні змагання 1917-1920 років, то ми тут зустрічаємося з суб'єктивізмом — партійним і особистим.

Ми знаємо всі, що визвольну боротьбу ми програли, і знаємо, що все на світі має свої причини. Має причини і наша програма. Як неможливо вилікувати хворого без усталення правильної діагнози, так неможливо використати нову нагоду без попереднього усунення причини нашої поразки, що не на руку завинившим. Тому маємо багато більш чи менш тенденційних споминів і нарисів з історії тих часів, у яких як „ліві”, так і „праві”: а) намагаються перекинути вину на нарід і б) хочуть довести, що заважили тут головно причини соціально-політичного характеру. Майже всі ті партії тоді були проти самостійності України і ставали „самостійниками” щойно під тиском обставин.

З уваги на сказане, великого значення набирає поява другого тому праці Р. Млиновецького „Нариси з історії українських визвольних змагань”, яка має підзаголовок: „Про що 'історія' мовчить...”. Ця цінна праця знайомить читача з рядом

незвичайно важливих і цікавих фактів, які виявляють не лише усю помилковість багатьох загально-прийнятих поглядів на перебіг подій, але й не лишає сумніву, що якась злочинна рука зіштовхує і нарід і еміграцію на вже перейдені шляхи, якими можна прийти тільки до нової катастрофи.

Невідомі нашому загалові факти не подає автор як свого роду сенсацію або особисті спостереження, тільки дбайливо їх удокументовує. Дуже широко використовує тодішню пресу, даючи перевагу тим пресовим відомостям, яких подавання було не в інтересі того, кого заступала дана газета. Таке користання з преси дає певного роду гарантію вірогідності, яка ще зростає, коли ті відомості узасаднюють і роблять логічним даліше розгортання подій. Але деякі промовчані досі факти вивертають догори коренем утерті погляди і уяву (досить хаотичну) про ці винятково важливі, неповторні роки.

Наводжу приклад: на ст. 241 першого тому праці Р. Млиновецького подано, що ще 15 травня 1917 р. (за новим стилем) був заснований Союз Української Державности і наведено коротко важливіші завдання, які він собі поставив. На стор. 242 наведено уривок (пів сторінки) промови одного з організаторів того союзу на з'їзді делегатів цієї організації, який відбувся 14 червня 1917 року. Подане те все було за великим московським часописом „Новое Время”. Це була властиво декларація, в якій узасаднювалася конечність відновлення нашої державности, проголошення самостійности і зрвання з Москвою.

Може здаватися дивним, чому у жодних споминах, у жодній іншій історії українських визвольних змагань чи в енциклопедіях немає ані однісенської згадки про існування такої організації. Але стане нам усе ясним, коли ми нагадаємо собі, що все те писане автономістами, людьми, що тоді були запеклими ворогами самостійности, яких потім обставини, всупереч їх переконанням, змусили таки проголосити її. І ось для виправдання свого москвофільства і короткозорости була спопуляризована ними вигадка, немов тоді ніхто й не думав і чути не хотів про жодну самостійність, а тому, мовляв, перший універсал був висловом найяскравіших бажань українського народу. Тимчасом згадана декларація появилася два тижні перед першим універсалом і тим самим перекреслювала вигадку автономістів. І була то не маленька організація, бо напр., як подавало „Руское слово” з 19 червня 1917 року, а „Реч” з 22 червня того ж року, на вічі Союзу Української Державности, яке відбулося 18 червня в Києві, було понад 2.500 осіб (там же, стор. 251).

З наведеного ясно, що — не знаючи подібних фактів (а їх праця Млиновецького подає багато), неможливо утворити собі правильне уявлення про події тих рішачючих років, які вплинули на майбутнє не лише України, але й всього світу.

Навіть коли стати на становищі, що і ця праця Млиновецького не вільна від певного суб'єктивізму, який є наслідком націоналістичних поглядів автора, то і тоді треба вітати її появу, бо той „суб'єктивізм” є цілком відмінним і кидає яскраве світло на все те, що до появи цієї праці здавалося незрозумілим або й загадковим. Це, зрештою, найбільша, левина обсягом праця з числа тих, що досі появилися про період УЦР (574 стор. і 670 стор.), при чому частина тих сторінок присвячена надзвичайно

цінним „Додаткам”, серед яких знаходимо також статті відомих діячів того періоду, які нині важко знайти звичайному читачеві.

Враховуючи розміри книжки, спадок доляра і малий наклад, треба вважати ціну її тому (\$16) за невисоку.

(„Гомін України” ч. 293)

Р. Млиновецький: „Історія українського народу”, стор. 660, вид. 2. Автор, один із найкращих знавців минулого, бажає очистити нашу історію від блясту московських і польських шкіл... З успіхом розправляє автор з численними підходами.

(„Овид” ч. 1-2, 1954 рік)

„Авторові книжок (хоч і многопсевдонімному) мушу скласти свої гратуляції й шире признання... їхні теми актуальні, їхнє становище — безкомпромісово-національне (аж до Хвильового), їхня мова прекрасна... їхній стиль висококультурний і пристрасний. Книга про московську політику мала б ще більшу рацію, якби була написана по-англійськи, німецьки чи французьки”.

„Вістниківець”, ч. I, Мюнхен, 1949 р. Леонід Мосендз: Оцінка творів Р. Бжеського, які вийшли за його життя.

У В-ві „Українська Критична Думка” вийшло шість томів „Критичних нарисів” Р. Задеснянського. За браком місця розглянемо коротко зміст одного лиш першого тому цієї надзвичайно цікавої, корисної та потрібної серії нарисів... Р. Задеснянський цілком узасаднено вважає автора „Євгенія Онегіна” марним та спізненим наслідувачем французьких авторів від Вольтера до Меріме й Гюго та англійця Байрона, твори яких цей етіоп з-під Москви лише перелицьовував...

Не можна не погодитись з шановним атором, що автор „Онегіна” є суто місцева величина і повинен цікавити лише тих українців, котрі, студіюючи ворогознавство, вивчатимуть Московщину.

Дальші два нариси присвячені трагедії Миколи Гоголя та драмі Г. Ібсена „Ворог народів” (вічно актуальна комедія). Ціла книга написана дотепно, жваво й з великим знанням наших та чужинних літературних обставин і тла. Кожен читач, прочитавши цей том, довідається багато цікавих і важливих та нових для нього фактів з всесвітнього та українського письменства.

З „Нових видань”, „Українське Слово”, ч. 809, Париж, 1957 р.

**Р. МЛИНОВЕЦЬКИЙ: ГЕТЬМАН МАЗЕПА В СВІТЛІ ФАКТІВ
І В ДЗЕРКАЛІ „ІСТОРІЙ”**

(стор. 136 і 16 стор. ілюстрацій та фотокопій, 1957 р.)

Передвісник вшанування пам'яті Мазепи... Гетьман Іван Мазепа в праці Р. Млиновецького являється перед нами не постаттю з рамців романтичної повісти, а людиною реальною і серйозною, що свідомо своїх дій і державницьких прямувань, але тверда дійсність зачасто відкривала перед ним провалля невдач, яких Великий Гетьман був свідомий, обминав їх всіма силами свого великого духу, бажаючи корабель Української Держави випровадити на чисті води... „Гетьман Мазепа” Р. Млиновецького частенько, при читанні, стискає болем серце, частенько захмарюється чоло, але читається з духовою гордістю і полегшою. Поздоровляючи автора з цією новою працею, поручаємо її нашим вдумливим читачам, що дорожать мазепинською славою, і дай Боже, щоб ця праця була угольним каменем під інші капітальні праці, що мали б вшанувати 250-річчя з дня смерті Великого Гетьмана Івана Мазепи.

(Д-р Д. Бучинський, Мадрид, „Біблос”, 1958 р., ч. 7-8)

М. Л-а

ДЗВІН НА СПОЛОХ

Слова для цього заголовка — позичені. Позичаємо їх від Р. Млиновецького, з його твору „Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі історій”. Згаданий твір — новий і не новий. Не новим він є тому, що цьогорічне видання є третім з черги. Коли ж взяти до уваги, що це видання доповнене, — можна вважати його новим. По-друге: перші два видання були циклоstileві, а третє появилoся нормальним друком. Книжка друкувалася в Торонті. Видавництва не подано, і це дає підставу додумуватися, що автор видав книжку за власні кошти, як також і за кошти жертводавців, імена яких подані на 537 стор. книжки.

У заголовку поставили ми фразу з твору Р. Млиновецького тому, що згаданий твір буде предметом цієї статті-рецензії.

Праця Р. Млиновецького „Гетьман Мазепа” має три частини. Першу й другу частини автор зве книгами. Перша книга ставить гетьмана Мазепу в світлі фактів, а в другій книзі гетьман показаний в дзеркалі „історій” (лапки для цього слова належать авторові Р. Млиновецькому). Третя частина книжки — це додатки. Крім названого змісту, у книжці поміщено ще передмови до 1-го і 2-го видань, а також дві передмови до третього видання. Повнотою книжка має 376 сторінок. У книжці поміщено декілька копій різних портретів гетьмана Мазепи.

Праця про гетьмана Івана Мазепу — не єдина праця Р. Млиновецького. Як в інших працях з історії України, так і в праці про Мазепу Р. Млиновецький мав одну мету: очистити історію України від намулу, що його нанесли ворожі історики, а навіть

і свої, які безкритично „повірили на слово москалеві” (коли послужитися словами Шевченка). Тільки ця, а не інша мета стояла перед Р. Млиновецьким, коли він писав про Івана Мазепу. З політичного (і неполітичного) портрету Мазепи Р. Млиновецький зняв не одну маску, що її на обличчя гетьмана понаклали несвої і свої історики. Ця операція вдалася Р. Млиновецькому повнотою. Після прочитання праці Р. Млиновецького про гетьмана Мазепу, кожний критичний читач (у передмові до третього видання автор зве таких людей „людьми розуму”) побачить правдиве обличчя гетьмана Івана Мазепи, якому історія повинна надати титул Великий. Кожний, хто прочитає працю Р. Млиновецького про Мазепу, переконається у тому, що:

1. Іван Мазепа був високоосвіченою людиною, був патріотом, а в моменті, коли став гетьманом України, мав уже великий політичний досвід. Тим самим мав він усі потрібні кваліфікації голови держави — гетьмана.

2. Гетьман Іван Мазепа поклав для своєї батьківщини великі заслуги в культурному, економічному, мілітарному і політичному відношеннях: гетьман Мазепа фактично об'єднав обидві частини України: Лівобережну й Правобережну.

3. Союз із Швецією був правильним політичним потягненням і продуманим.

4. Поразка під Полтавою не була спричинена якимись помилковими кроками гетьмана Мазепи. Поразка була наслідком невдачі шведського генерала під Лісною, втрати Батурина, Стародуба, Білої Церкви, Новгород-сіверська. А втрата цих міст прийшла здебільша внаслідок зради українських старшин, головно втрата Батурина, яка в найбільшій мірі причинилася до поразки під Полтавою. Причини цієї поразки не можна шукати також в „інерції” українських мас, бо ця інерція — видумка москалів. Цією видумкою вони хочуть переконати світ, а то й самих безкритичних українців у тому, що український народ не був і не є вороже настроєний до москалів, що збройний виступ проти москалів не знайшов піддержки українських народніх мас. Тим часом воно було не так. Народ, як доказує Р. Млиновецький, всеціло підтримав гетьмана Мазепу. (Гл. стор. 104 до 131).

В другій книзі своєї праці, якій (книзі) дано назву „Гетьман Мазепа в дзеркалі «історій»”, автор Р. Млиновецький робить українського читача обережним щодо праць деяких українських істориків, які дивляться на минуле України, а в тому і на постать гетьмана Мазепи через московські окуляри. До таких Р. Млиновецький зачисляє незнаного автора „Історії Русов”, Бантиш-Каменського — автора „Історії Малої Росії”, Миколу Костомарова — автора „Історических монографій”, з яких один том присвячений Мазепі.

Про працю Уманця „Гетьман Мазепа” — видану 1897 р., Р. Млиновецький пише так:

„Праця Уманця „Гетьман Мазепа” дуже різниться від праці Костомарова щирим бажанням її автора об'єктивно змалювати постать великого гетьмана, але її автор не спромігся визволитися цілком з-під впливу своїх попередників у тому розумінню, що деякі вигадки останніх уважав за такі, що справді мали місце.” (Стор. 179-180).

Михайло Грушевський не довів своєї великої історії до часів Мазепи. Тому його ставлення до Мазепи можна виявити тільки з його короткого курсу „Історії України”. Михайло Грушевський, за твердженням Р. Млиновецького, хоч і дав далеко більше прихильну оцінку діяльності гетьмана Мазепи — в порівнянні до того, що робили його попередники, то все таки як автономіст (а в ліпшому випадку — федераліст) не відважився на вияв повної прихильності до гетьмана-самостійника. (Стор. 180 і далі).

Наша коротка стаття-рецензія не дозволяє на перелічення всіх авторів, що писали про Мазепу, яких називає Р. Млиновецький. Але про декого ще згадаємо. В науковій діяльності І. Борщак на еміграції слід виділити два періоди: до 1926 року і після нього. Причина поділу: при кінці 1926 р. І. Борщак увійшов у контакт з большевицьким урядом в Україні, а зокрема з Миколою Скрипником. У творі „Життя Мазепи”, що його Ілько Борщак написав спільно з французьким журналістом Рене Мартелем, є (на думку Р. Млиновецького) багато моментів спільних з... „Полтавою” Пушкіна. (Ст. 188).

Сучасний історик проф. О. Оглоблин дає гетьманові Мазепі два наświetлення. Інакше воно в творах писаних під большевицькою владою, а інакше в творах — писаних на еміграції.

В першому випадку наświetлення постаті Мазепи достосоване до вимог і смаку режиму, в другому випадку воно оглядніше, але ще далеке до об'єктивного. (Стор. 209 і далі).

Подібну роль відіграла історичка Меншова, яка послуговувалася прізвищами своїх чоловіків: Полонська-Василенко. (Стор. 211 і далі).

Р. Млиновецький не зупинився довше на праці д-ра Василя Луцева, яка вийшла у Торонті в 1954-му році, накладом автора. Про цю працю автор згадав у зв'язку з обговоренням портретів гетьмана Мазепи у розділі своєї книжки „Портрети «Івана Мазепи» як засіб антиукраїнської пропаганди”. (Стор. 263 і далі). А можна було працю Василя Луцева обговорити докладніше, бо вона абсолютно позбавлена будь-яких москвофільських тенденцій.

Цікавий (як зрештою і вся праця Р. Млиновецького) розділ про портрети Мазепи. Він (розділ) говорить про те, що слід бути дуже обережним щодо портретів „Мазепи”, бо їх є багато, але дуже часто вони різняться між собою. Іншими словами це псевдопортрети, і тому Р. Млиновецький ім'я гетьмана, підставлене під ці портрети, вбирає в лапки. Дуже яскравим прикладом на те, як грубо можна помилитися, є портрет „Мазепи”, зроблений французьким малярем П'єром Норбліном, якого привіз до Польщі кн. Адам Чарториський. Показується, що портрет „Мазепи” — це портрет одного... жида-арендаря, якого звали „мазепою”.

Література про Мазепу — немала. Коли ж Р. Млиновецький ще раз взяв до уваги цю постать, то зробив він це не без мети. Мета виявлена в розділі „Кінцеві уваги” і звучить вона так:

„Автор цієї праці, пишучи її, був цілком свідомим неможливості, перебуваючи на еміграції, не маючи доступу до архівів, у першу чергу — московських, дати наукову монографію, оперту на ніким не редагованих першоджерелах. Завдання автора було

скромніше: звернути увагу на свідоме, безпідставне викривлювання минулого і дати можливо більше доказів його безпідставності. Тому автор звернув особливу увагу на діяльність найбільш відомих, „авторитетних” фальшивників доби і подій, не розглядаючи всіх написаних на цю тему праць. Це тим більше, що деякі з тих праць, на перший погляд „об'єктивних”, не дають певності навіть щодо їх автентичності. До таких, напр., належить „Історія України” легендарного І. Холмського...”

Праця Р. Млиновецького — за його ж таки словами — „мала б відіграти роль алярмуючого дзвона і виявити всю безпідставність ширених далі утертих вигадок, що спотворюють великого українського патріота, та конечність не крізь московські окуляри глянути на один з найтрагічніших моментів нашого минулого.

Коли цей дзвін на сполох збудить у серцях українців узасаднений неспокій і належну відсіч, автор уважатиме своє завдання виконаним”. (Стор. 291)

Віримо, що твір Р. Млиновецького досягне своєї мети, стане „дзвоном на сполох” і то благородним дзвоном, бо вилитий він із широго металю.

(„Шлях Перемоги”, 16 січня 1977 р.)

НОВА КНИГА ПРО ГЕТЬМАНА І. МАЗЕПУ

Про працю Р. Млиновецького «Гетьман Мазепа в світлі фактів і дзеркалі історій»

У часописі „Нова Рада” кінцем березня 1918 р. появилася була стаття М. Грушевського п. з. „Кінець московської орієнтації”, в якій він засудив політику Української Національної Ради, а в тому і свою власну, ведену до дня написання статті, яка (політика) була, на його думку, конечним наслідком духовного ярма „найтяжчого і найшкідливішого — духового холопства, холуйства раба”. Це „холуйство” виявилось (і на жаль — далі виявляється) на всіх ділянках українського життя: хвалимо те, що хвалять „пани”, і навипередки обплюгавлюємо з „холуйською” усмішечкою все, що москалі хочуть захляпати багном!

Всім відомо, що москалі звать український рух „мазепинством”, а навіть лиш більш-менш свідомих українців — „мазепинцями”. Наслідком того, слово „Мазепа” стало не прізвищем гетьмана, а символом, втіленням найсвятіших прагнень нації. Звичайно, саме тому, в московському інтересі є можливо якнайбільше зогидження цього символу, щоб раби від нього відхрещувалися, щоб соромилися самої назви „мазепинець” і боялися йти слідами гетьмана. Ретельно працювати над зогидженням цього символу волі почали москалі ще безпосередньо перед Полтавою і продовжують це робити до нині. І це нас не дивує, бо цього вимагають московські інтереси.

На тлі дотеперішніх творів про Мазепу яскраво виділяється поява Р. Млиновецького „Гетьман Мазепа в світлі фактів і дзеркалі історій”. Це — третє видання (два попередні були значно коротші і друковані на циклостилї), доповнене, і то джерельними даними, досі невідомими широким колам або деколи навіть фахівцям. В ній висвітлено ряд засадничих помилок і далі ширених „історіями”. У другій частині цієї праці висвітлено навіть помилки публікації про гетьмана Мазепу, яка появилася в 1976 р.! Писана ця праця Р. Млиновецького приступною мовою, читається легко, а деякі сторінки мають впрост сенсаційний характер. Праця Млиновецького друкована

на доброму папері, має 376 сторінок, на яких читач знайде відбитки понад 35 кліш, серед яких є портрети, мапки, а навіть фотокопії цілих сторінок з тих „історій”, подані як доказовий матеріал, щоб читач на власні очі міг бачити глибоке узasadнення тверджень автора.

Хоча ця праця і є важким „актом оскарження” сучасної політичної еміграції, яка, ганяючись за долярами і добробутом своїх родин, не мала часу ознайомитися з рядом питань і поцікавитися ближче й глибше, на що йдуть жертвовані нею — „для очистки сумління” — долляри. Але одночасно ця ж праця служить доказом, що і серед неї знаходилися люди, які присвячують досить часу на шукання об’єктивної правди, а також і такі, які вміру спроможности допомагають опублікуванню її.

А тим часом очищення такої світлої постаті, як гетьман Мазепа, слід би уважати обов’язком.

(„Гомін України”, 20 листопада 1976 р.)

ДОБА МАЗЕПИ

Р. Млиновецький: Гетьман Мазепа в світлі фактів і в дзеркалі „історії”. На правах рукопису. Видання друге, доповнене в двох книгах. 1959. Стор. 137, 6 окр. ст. малюнків. Циклостиль.

Перед нами незвичайно корисна й потрібна книга, яка на основі історичних документів із тієї доби піддає речевій ревізії нав’язані довголітньою московською пропагандою погляди, ніби Мазепа не мав підтримки і зрозуміння з боку українського народу. Так само автор подає з історичних джерел багато доказів глибокого патріотизму Гетьмана, якому московська „історична” пропаганда, щоб його очорнити, приписувала „хитання” і т. ін.

Майстерно розбираючись у лабіринті історичних матеріалів, Млиновецький дає правильне освітлення тактики Мазеви в незвичайно складній ситуації, в якій опинилася Україна, особливо у вирішних роках боротьби з Московією по появі Карла XII.

Зокрема вартісне нове освітлення історії з Мотрею Кочубеївною — на підставі передрукованих на цих сторінках листів самого Мазеви, зміст яких так перекутив свого часу Бантиш-Каменський.

Дбайлива критична аналіза поглядів на Мазепу наших хроністів та істориків, написана тут першорядним знавцем тогочасної доби та історичних джерел, дає читачеві можливість розібратися в повені частих помилок та недосконалостей, які траплялися неодному історикові, збитому з шляху масивними московськими намаганнями перекутити й знівечити історичні факти, які по відчищенні від намулу брехні й наклепів промовляють за Гетьмана.

Слід зазначити, що ця праця Млиновецького неначе йде слідами Великого Кобзаря України, Т. Шевченка, якого його сучасники (Куліш) не дарма називали не лише першим поетом, але й істориком України. Не будемо подавати численних прикладів позитивної оцінки діяльності Мазеви на сторінках Кобзаря, бо це знане більшій кількості читачів. Але слід зазначити, що Т. Шевченко не був одинокий у своєму доброму ставленні до Мазеви.

Василь Горленко (1851-1907), історик мистецтва, писав у листах до Панаса Мирного: „Я, як українець, проклинаю полтавську битву. Мій предок разом із Мазепою боровся проти деспотії Петра I”.

Костомаров 1860 року писав у „Современнику”, що Мазепа щиро дбав про добро України та бажав незалежності і свободи для своєї батьківщини. Тоді ж він писав у листі до Аксакова: „Ви не доміркуєтесь, що на дні душі майже кожного думаючого українця сплять Виговський, Дорошенко, Мазепа і прокинуться, коли настане нагода...” (С. Архив, 1906, ч. 12, с. 545).

Пізніше Костомаров, щоб догодити московській цензурі, склав — можна сказати — всупереч історичним джерелам свою знану працю проти Гетьмана Мазеви. Але відразу по її виході у французьким фаховім журналі йому відповіли, майже дослівно повторюючи його власні добрі слова про Мазепу з р. 1860, що діяльність Мазеви слід розглядати й оцінювати лише з погляду інтересів та охорони прав українського народу, які він боронив, а не з погляду чужинецьких загарбницьких претенсій Москви.

1897 року вийшла велика історична студія Ф. Уманця (1841-1908), тоді голови Чернігівської Земської Управи, „Гетьман Мазепа”, яка, протилежно до праці Костомарова, написана була в обороні покривдженого ворожими або несумлінними істориками Гетьмана.

Ще перед виходом праці Уманця Василь Горленко з своєї Яришівки на Полтавщині запитував Стороженка в Києві: „Чи маєте вже „Мазепу” Уманця? Я чекаю на книгу з дня на день і дуже нею цікавлюся. Вона пройшла через багато цензурного чорнила перше, ніж побачила світло”... По одержанні цієї книги Горленко відписав: „Якнайважливіше прочитав „Мазепу” Уманця по Вашій книзі... річ дуже гарна. Поперше, приємно, що про Мазепу говорять з симпатією, вперше після 1708 року, а подруге, це прекрасно написано, не те що альгебра багатокорисного Лазаревського, чий стиль скидається на немазаний віз. Розділ „Шведська інкурсія” просто блискучий, як спроба історичної критики. Цими днями я буду писати про книгу з метою популяризувати думки книги й захитати дикий погляд, що склався на розумного й талановитого Гетьмана”.

Ще значно раніше, обговорюючи наклепницьку оперу знаного Чайковського, Горленко з прикрістю писав: „На Мазепі тяжить прокляття. Який неподібний на себе він був у поезії Байрона, Словацького, Пушкіна, такий же мізерний і сумний він був і на сцені, куди тягли його автори опери”. (Кієвская Старына 1886, ч. 12).

Знаний із пильности в своїх історично-літературних дослідах, недавно померлий проф. С. Маслов пише, що на початку XIX століття в Україні „існував такий реальний ґрунт для утворення прихильного ставлення до Мазеви”. Це ставлення перетривало у спадщині з XVIII ст. Маслов наводить запис з одного монастиря на Чернігівщині з 1751 р.: „Добре було життя за Мазеви. Хай кості його святяться”*)

*) Кієв. Універ. Известія, 1912.

Це свідчення цілком подібне до слів засланого в 1712 р. на Соловки свящ. Рогачевського, який уже як ректор семінарії в Архангельську сказав: „Наш Мазепа — святий і в небі буде, а ваш цар у небі не буде”.

Знаменні для почувань українців є слова Мартоса з 1810 р.: „В грецькому монастирі в місті Галаці похований український гетьман Мазепа, по полтавській баталії прийнятий під протекцію турецького двору. Мазепа вмер далеко від своєї батьківщини, що її незалежність він боронив, він був приятель свободи й за це заслуговує пошани від нащадків. Після його віддалення з України мешканці її втратили свої права, такі священні, які Мазепа довго боронив з властивою кожному патріотові любов'ю та запалом. Його не стало, і назва України і її хоробрих козаків витерлася з реєстру народів, хоч невеликих чисельністю, проте знаних своїм існуванням і конституцією. Тепер багата Україна складає поруч з іншими дві-три губернії, але це загальна доля держав та республік: варто лише заглянути до політичної історії націй. Крім інших чеснот, Мазепа був приятель наук: він звеличив у Києві академію в Братських монастирі, який ним поновлений і прикрашений, дарував їй бібліотеку й рідкі манускрипти. Одначе, фундатор академії й багатьох церков і людинолюбивих установ щорічно слухняно виклинається в воскресний тиждень Великого посту, разом з Стенькою Разіним і іншими злодіями й розбишаками. Але яка різниця. Останній був розбійник-святотатець, Мазепа — освічений, людинолюбніший чоловік, майстерний полководець і господар вільного, отже, щасливого народу. Я слухав цю ганебну церемонію в Києві, яку виконує митрополит з архиереями й усім духовенством, цілковито з зневагою імени нашої церкви” (Записки О. Ф. Мартоса, Вандрівка до Бесарабії, Р. Архив, 1893, кн. 7, ст. 345).

Вельми актуальними є 6-ий та 7-ий розділи праці п. Млиновецького: „Відношення „істориків” до Гетьмана Мазепи за нової московської окупації” та „Мазепинський рік”, рік 1959, в яких автор подав чимало матеріалу про невпинне тривання стародавніх московських намагань всілякими способами знищити добру пам'ять про Мазепу. Зокрема цікаві згадки та література про Мазепинську маніфестацію на площі св. Софії в Києві 1918 р.

Дуже багато труду завдав собі автор в останнім розділі „Портрети Гетьмана Мазепи, як засіб антиукраїнської пропаганди”, доводячи фальшивість деяких популярних серед неознайомленого суспільства підробок.

Справжніми портретами, які мальовані були ще за життя Гетьмана, слід уважати лише три: 1) портрет-фреск на стіні Печерської Лаври, 2) портрет у віттарі головної Лаврської церкви та 3) шведський портрет у Грінсгольмі.

Слід признати, що автор має цілковиту рацію, пишучи про останні два портрети: „...хто знайомий з пластичною анатомією і знається на малярстві, може безумовно ствердити, що портрет з віттаря Києво-Печерської Лаври і шведський портрет у Грінсгольмській галерії були мальовані з тої самої людини, лише людина, з якої малювали першого, встигла постарішати на яких 15 років” (ст. 115).

В додатках до цієї книги історично-критичних нарисів подані „Листи Гетьмана Мазепи до Мотрії” і вельми влучні й дотепні спостереження на маргінесі кількох поточних журналістичних творів: „Рік Мазепи” чи „Рік Пушкіна”.

Своєю фаховістю високого рівня книга Млиновецького дуже корисно відрізняється від дуже багатьох творів з минулого ювілейного Мазепинського року і слід побажати цій книзі більшого успіху серед нашої читацької громади.

М. Куренівець

(„Українське Слово”, число 1.235-1.236, рік 1965.

М. Куренівець — одне з псевд відомого дослідника, ерудита і журналіста, св. п. М. Мухіна.)

НАРИСИ З ІСТОРІЇ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

Р. Млиновецький „Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918 р.р. (Про що історія мовчить...)” Том 1-й, сторінок 572, Торонто.

Перу автора Р. Млиновецького належить багато цінних українознавчо-історичних творів.

Ця праця заперечує московські вигадки, немов би лиш горстка інтелігентів хотіла відірвати Україну від Москви, а широкі маси народу того не хотіли.

У праці багато вартісних, незнаних загалові матеріялів. Ці матеріяли зібрані і подані в книжці на підставі автентичних документів, або — звідомлень преси даного часу.

„Гомін України” ч. 25 за 1971 рік.

ПОДЯКА

За матеріальну і іншу допомогу, пов'язану зі збиранням матеріалів і друком бібліографії праць Романа Бжеського, з щирою вдячністю згадую такі особи:

Арська Галина, дружина полковника УНР, д-р Бойко Максим, д-р Верига Василь, Е. Верес (Укр. Нац. Музей ім. М. Сімоновича, Чікаго), інж. Дацько Роман (основник Українсько-Американського Архіву), мгр. Іллюк Сергій і Катря, Костецький М., д-р Крохмалюк Любомир і Стефанія, мгр. Кужіль Ярослав, ред. Курдидик Анатоль, д-р Макар Володимир, мгр. Манастирський Іван, д-р Остапчук Петро, сотник УСС Паньків Йосип і Люба, Петренко Олександр.

Надія Бжеська